

Hind 25 mrk.

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

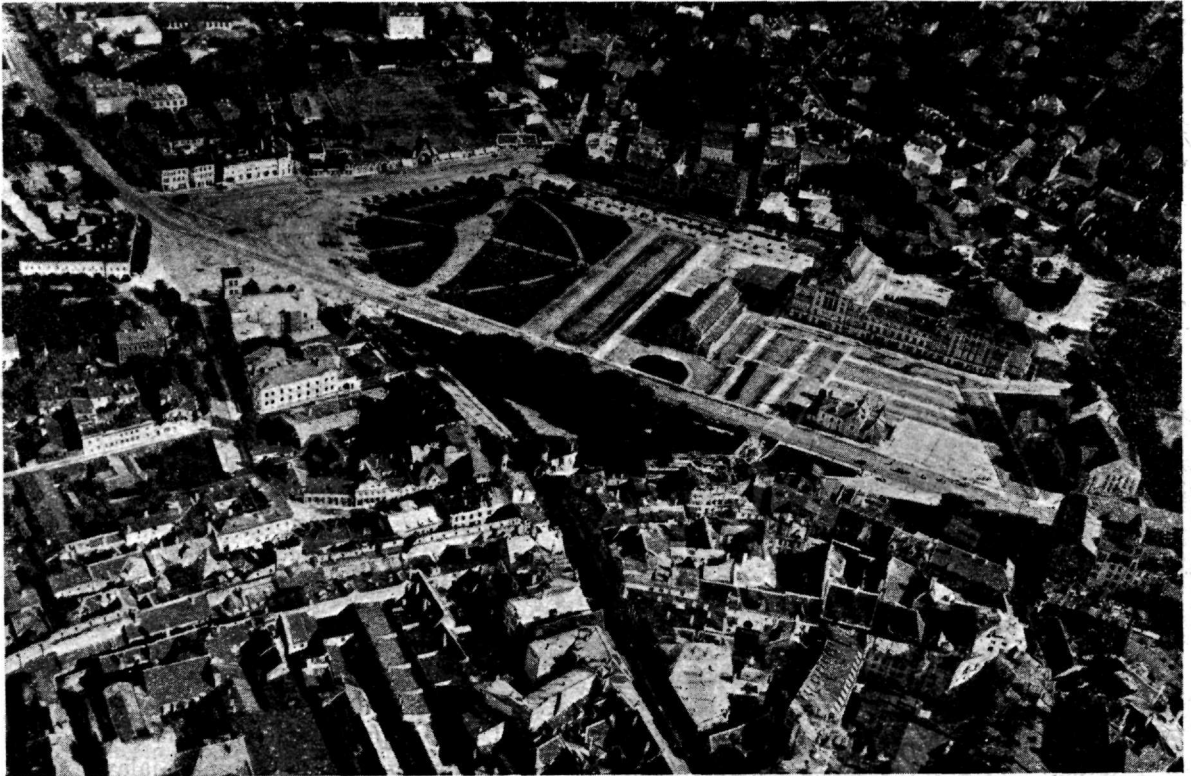
№ 38.

Laupäeval, 11. septembril 1926.

VIII aastakäik.

EESTI I LENNUPÄEVA PUHUL

12. IX. 1926.

KESK-TALLINN LENNUKILT.

Lennuväe foto

SISUSTIK: Kaitseväge lennupäeva kava. — H. J.: Eesti I lennupäev. — Vaimumõõgakandja mälestuseks. (Dr. Fr. R. Kreutzvaldile au- ja mälestussamba avamise puhul Võrus 29. aug. s. a.) — H. G.: Verduni hiilgelahingute 10. aastapäeva puhul. — H. J.: Pilk lendurite hingeellu. — K. Trakman: Ohvitseride Kogude ülesanded ja uus põhikiri. — A. Traksmann: Mõned märkused artikli puhul „Ohvitseride kogude ülesanded ja uus põhikiri“. — H. K.: Prantsuse sõjalaevade külaskäigu puhul Tallinna 1. IX. — 3. IX. 1926. — J. J—r.: Majorite õppetsükl Prantsusmaal. — W. F.: Ungari sõjavägi ja kaasaegne Ungari. — R. Masing: Sõjaasjanduslik ajakirjandus meil, Lätis ja Poolas. — K. Abel: Õised lennud. — Märkeid Kaitseliidu Tallinna Maleva „manöövrite“ puhul. — F. Kapsi: Raadio sõjaväes. — Sõjakirjandust. — Sõjaväel. teated. — Kroonika. — Toimetusele saadetud kirjandus. — Kirjanduslik kroonika.

Kaitseväge lennupäeva 12. septembril 1926 a.

Aueestseisus:

Riigivanem härra **J. Teemant**.
Riigikogu esimees härra **K. Einbund**.
Sõjaminister kindral-majoor **J. Soots**.
Teedeminister härra **A. Kerem**.

Korraldav eestseisus:

Kaitseväge staabi ülem kindr.-majoor **J. Tõrvand**.
Ranna-Õhukaitse ülem kindral-majoor **J. Unt**.
Lennuväge rüg. ülem kol.-ltn. **A. Steinberg**.

Korraldav komitee:

Esimees: mjr. **J. Fischer**.
Liikmed: mjr. **J. Vellerind**.
          mjr. **A. Joost**.
          san. mjr. **E. Laur**.
          kpt. **H. Janson**.
          kpt. **J. Mois**.
          ltn. **V. Gutmann**.

Lennupäeva kava:

I osa.

1. Lennukite ja lennuvarustuse demonstreerimine seletustega.
2. Spordilennuki (aviomototsükel) esinemine.
3. Inimkonna liikumisvahendid tänapäev ning 2000 a. tagasi.
4. Rivilend.
5. Surmasõlmede demonstreerimine.
6. Surmasõlmed publikule.

Vaheaeg 15 min.

II osa.

7. Õhulahing. Vaenlase õhukallaletung Tallinna linnale ja selle tagasilöömine
8. Langevarju demonstreerimine.
9. Lahingulennuki tulerünnak jalaväge kolonnile.
10. Akrobatsioonlend.
11. Pommituslahing.

Mängib kaitseväge orkester.

Korraldav komitee.

Ettevalmistusi lennupäevaks.

Lennuväe foto.

Riigivanem härra J. Teemant (1), Sõjaminister kindral J. Soots (2), Ranna-Õhukaitse ülem kindral J. Unt (3), Lennuväe rüg. ülem A. Steinberg (4) 6. IX. 1926. Lennuväe aerodroomil.

Eesti I lennupäev.

Ligema kontakti loomiseks meie lennuväe ja laiemate ringkondade vahel korraldab Lennuväe rügement Tallinnas 12-mal septembril s. a. Lasnamäe aerodroomil esimese suurema lennupäeva. Selleks otstarbeks mobiliseerib rügement suurema osa oma jõududest, et näidata publikule meie lennuväe tegevuse mitmekesisust ja ülesandeid tulevikusõjas, ühtlasi tutvustades seltskonnale lennuväe sisemist elu üldse ja meie lennuväe olusid ja võimeid eriti.

Kavatsusel on kõigepealt näidata rahvale mitmesuguseid sõjalennukeid nende iseäralduste, varustuse ja relvastusega, ühtlasi näidata ka vahekordi liikumise mitmesuguste vahendite vahel ning liikumisprobleemi arenemist kiiruse suurejoonelise kasvamise mõttes.

Modern-lennutehnika ja lennuspordid teevad viimasel ajal palju tegemist lendamisega nõrga mootori abil ja mootorita purjelennukiga. Eestis on sel alal tehtud ainult üksikuid katseid. Lennupäeval leitn. M. esineb oma puht konstrueeritud ja ehitatud spordilennukiga ehk n. n. aviomototsükliga, mis on varustatud harilikku 11 jõulise Harley-Davidsoni tsüklimootoriga. See esinemine peaks huvi

äratama meie spordiringkondades, kes senini veel sugugi tegemist pole teinud väikesejõulise või mootorita lennukiga.

Tugevama üksuse moodustamiseks õhulahingus on vaja lennukid ühendada eskaadriteks, mis liiguvad kindlates rivides. Sarnane rivilendamine pole kerge, kuna lenduritel tuleb kooskõlas hoida hiigla kiirust, ühtlasi reguleerida suuna ja kõrgust. Meie eskadrilli rivide-monstratsioon peab näitama meie lendurite küpsust sarnaste õhueskaadrite moodustamiseks.

Õhulahing kujuneb tegelikult turniiriks kahe vastastikku asunud poole vahel, kes püüavad teineteist tabada ja ennast asetada niisugusse seisakusse, et võimalik oleks vastast tule alla võtta, ise hoiduda aga vastase tule tabavusest. Kõrgema pilotaaži ülesandeks on peale muu lendurile vastavat lennuoskust kätte harjutada. See on juba vigurlendamine oma surmasõlmede, stooporite, ületiiaviskete ja teiste trikkidega. Tähendatud akrobatsioonlendamisega on seega puht taktikaline tähtsus. Ka selles suhtes on meie lennuväelased teinud suuri edusamme.

Päale muu võimaldatakse lennupäeval surmasõlme kaasategemist ka soovijatele publiku seast, milleks tuleb lunastada pilet 5000 mk. eest. Selle pileti eest peale vigurlendu antakse kaasalendajale 20 eks. „Lennuasjandust“ (VI osakonna väljaanne) propageerimise otstarbeks.

Lennuväe sõjalist tegevust demonstreerib kõigepealt õhulahing. Selleks korraldatakse näitlik õhurünnak Tallinna peale, aerodroomi alarmeerimine ja õhuvaenlase tagasilöömine. Samuti näidatakse õhulaskmist lennukilt maal asuva märgi (jalaväe kolonni) pihta, mis piltlikult näitaks õhust tulistamise moraalselt väärtust ja jõudu.

Lennupäeva kavasse on võetud ka langevarju demonstreerimine. Langevarjud on konstrueeritud ja ehitatud Eestis. Sellele demonstratsioonile peab järgnema edaspidine uurimine langevarju probleemi kallal, mida meie lennuväes senini päevakorral pole olnud.

Lõpuks demonstreeritakse pommitamist, et näidata kuivõrd tähtis on meie riiklise lennuväe tarvidus õhuvaenlase tagasitõrjumiseks, ilma milleta vabalt tegutsev vaenlane võib hävitada ja demoraliseerida meie seljataguseid.

Lennupäevale oodatakse Riigivanemat, Riigikogu esimeest, valitsuse liikmeid, sõjaväe esitusi ja hulk teisi kõrgeid külalisi. Oodatakse külalisi ka naaberriikide lennuvägedest — Soomest, Lätist, Poolast.

Lennupäeva otstarbeks on arendada riiklist lennuasjandust ja toetada vigastatud lennuväelasi. Kuigi sõjataktilisest küljest tähendatud päeva kava ei või palju pakkuda, peaks tema siiski huvitama ka meie sõjaväelaste ringkondi, et näha meie lennuväelaste küpsust nende erialal. See lennupäev peaks alguseks olema järjekindlate lennupäevade või lennunädalate korraldamisele tulevikus.

H. J.

Vaimumõõgakandja mälestuseks.

Dr. Fr. R. Kreutzvaldile au- ja mälestussamba avamise puhul Võrus
29. aug. s. a.

Ajal, mil eestlaste rahvusetunne äärmiselt alla oli surutud ja usk endasse, oma rahvusse pea viimseni kustumas, väsimus võimust võtmas, ajal sel hämaral ja lootusetul Dr. Kreutzvald väsimatult ja lakkamatult hüüdis kaasvendi ja kutsus neid võitlusse vaimuvabaduse eest, tõstes kõrgele sõjalippu — „Kalevipoega“. Ajal, mil kõik käis närtsimise rada, hüüdis ta üle eestlaste maa: „Kaugelt näen kodu kasvavat!“

Ja need hüüud olid prohveti hüüud, mis virgutasid vanu ja noori, mis äratasid eesti rahva.

Möödus vast pool sajangut, ja kui sünged pilved läänest ja idast uuesti ning ähvardavamalt kui varem kogusid Eesti kohta, siis mõistis igamees, et on saabunud aeg, mil rakendada tööle käed ja ehitada kodu, mida lauluisa kaugelt nägi kasvavat. Igauks oli kindel, et

nüüd . . . . . „algab aega

Kus kõik püüab kahel otsal

Lausa löövad lõkendama;

Lausa tuleleeki lõikab

Käed kaljukammitasast“,

ja et nüüd . . . „Kalev jõuab koju

Oma lastel õnne tooma,

Eesti põlve uueks looma“.

Prohvet ei eksinud ega eksinud uskujad temasse.

* * *

Tugev ja püsiv on üksnes see rahvas, kelle poegade käed ei väsi hoidmast vaimumõõka kõrvuti terasmõõgaga.

Mälestades eestlaste lipukandjat kumardagem ta ees sügavas tänutundes.

Verduni hiigelahingute 10. aastapäeva puhul.

Verdun... Vähe on vist neid, kellele tundmata see nimi. Kuldtähtedega on ta kirjutatud ajalukku. Verdunielsetel lahinguväljadel peeti võitlusi verisemaid ajaloos ja

Verdun on Prantsusmaal üks vanemaid linnu, mille minevik küünib kaugele ajalukku. Vanas ajaloos tuntakse teda Gallia kindlusena Virodunum Castrum nime all ning

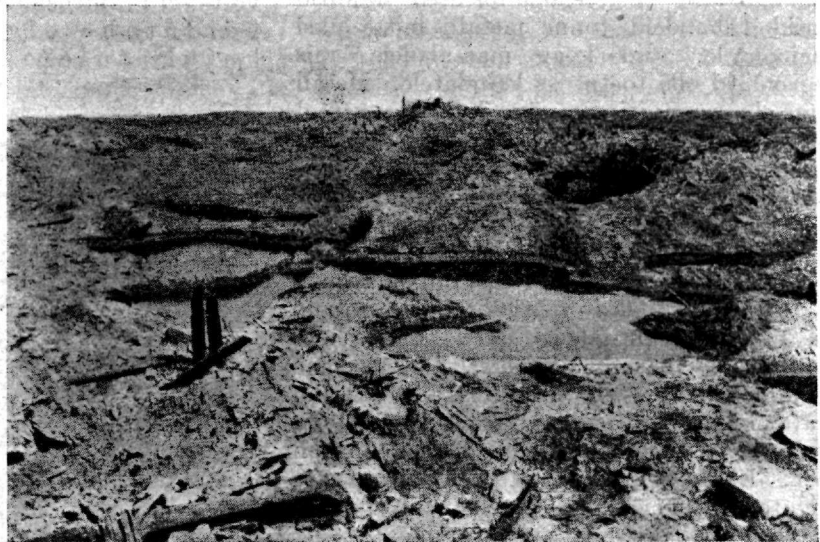
*Vaux küla kaitsesaisukorras
14. jaan. 1916.*

teda võib täie õigusega nimetada suurimaks kalmistuks maailmas.

Inimese mõistus on vähetundelik arvudele. Viimased ununevad kiirelt ega suuda kunagi olla üleelatud hädade, kannatuste mõõdupuuks. Kuid paljalt arvud — ka nemad on kohutavalt suured. Verdunielsetel lahinguväljadel, 20 klm rindel, on 400.000 parimat Prantsuse Vaba-

alates juba Attila ajast, V sajangust, on ta üle elanud vähemalt 10 piiramist. Juba Ilmasõja algupäevil omab Verdun suure tähtsuse lääne-rindel, olles olulise tähtsusega toetuspunktiks Prantsuse 3. armeele peale viimase taandumist ebaõnnestunud piirilahingute järel. Septembris 1914. sakslased püüavad läbi murda kindral Sarrail 3. armee vasakul

*Vaux küla asukoht
26. IV. 1917.*

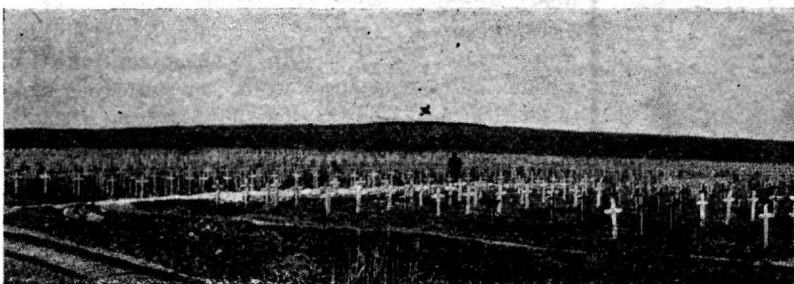
riigi poega oma elu ohverdanud isamaa eest ning üldse üle miljoni inimelu kustunud neis lahinguis. Üle miljoni! Arvuliselt kogu meie väike kodumaa.

tiival, et teda taganema sundida Verdunielsetelt positsioonidelt. Seisukord muutub kriitiliseks. Kindral Sarrail saab ülemjuhatajalt loa tagasi tõmmata oma armee parema tiiva,

mida ähvardab isoleerimine. Kuid armee püsib ja kindral Sarrail ei loovuta Maas'i (la Meuse) paremat kallast. Verdun kui toetuspunkt jääb püsima. Oktoobrist 1914 kuni augustini 1915 sakslased püüavad isoleerida Verduni, milleks survet avaldatakse idast St. Mihieli ja läänest Argonne lahingutega.

märtsikuust mitte vähem kui 8.000 raske mürsuga päevas. Le Mort-Homme'i pommitati 14. III. 1916. viie tunni jooksul rütmiga 120 mürsku minutis. Sakslased saatsid lahingusse Verduni all 11 kuu jooksul üle 80 diviisi ehk umbes kuni 1.800.000 inimest. Juba need arvud suudavad tõendada Verduni kaitsjate kangelaslikku võitlust. Prantsusmaa vabadus oli kaalul. President Poincaré võis ütelda 13. sept. 1916., andes üle Verduni linnale liitlastelt annetatud aumärgid: „Aastasade kestvusel kõigis kohtis maailmas Verduni nimi kõlab kui võiduhüüd ja vabastatud inimkonna rõõmuhõiske“.

Verduni hiigelahingutest on möödunud 10 aastat. Üleelamised, kannatused ununevad kiirelt. Ajahammus pureb nende kallal. Kaasagedes viivad endiga hauda tunded, jättes järeletulijaile-noortele vaid aated, püüded kui püha tule, mida neil samuti tuleb kanda kustumatult oma hinges. Ja prantslased oskavad õhutada seda püha tuld oma noorte südameis. Nad ei unusta oma kangelas. Verduni-eelsed lahinguväljad leiavad alati austamist, vaatlemist. Sinna rändab noori, vanu. Püha tuli põleb kustumatult Tundmata Sõduri haul. Verduni lahingute aastapäevadel ei unusta ajalooõpetajad koolides lastele meelde tuletamast: tänasel kuupäeval aastate eest peeti lahinguid seal ja seal; teie isad ja vennad võitlesid Prantsusmaa vabaduse eest ja nende võidutahe olgu alati teile eeskujuks tulevikus.

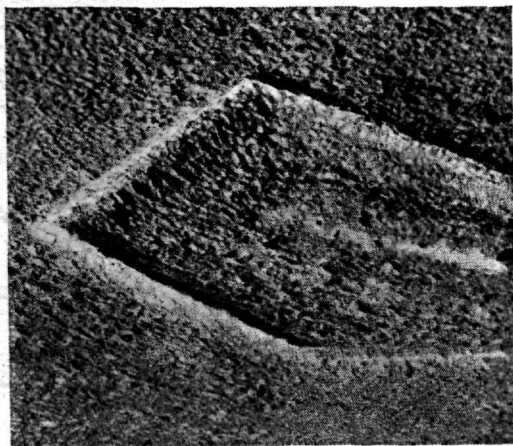
Üks arvurikkaist ühiskalmistunist Verduni ees. Eemal silmapiiril paistab fort Douaumont.

Veebruarist kuni augustini 1916 omavad lahingud Verduni all kõige ägedama iseloomu. Sakslased püüavad anda otsustavat lööki. Need on Verduni hiigelahingud.

Kahtlemata sakslased tahtsid 1916 a. lahingutega Verduni all, mattes siina sadutuhandeid inimelusid, näidata kogu ilmale oma sõjalist üleolekut, istutada usku oma võidusse, milles hakati juba kahtlema. Oli tarvis suurt võitu, et tõsta sõjaväe ja rahva moraali, valitsuse prestiiži.

Algasid lahingud verisemad ajaloo. Päevade, nädalate viisi igakaliibrilised kahurid sülitasid tuhandeid tonne metalli mitte üksi kaitsejoontele, vaid kogu maa-aladele, mis vähegi võisid olla toetuseks kaitsjatele. Metall hävitas elu, pani nirisema vere, kuid ei suutnud hävitada kaitsjate moraali, vaimu. Keset üldist hävinemist ja haavatute hädakisa ellujäänud suutsid alal hoida tahte: ainult mitte taanduda, püsida, vastu panna. Hävines elu, hävinesid igasugused kaevikud, ehitused, asemele jäid vaid ebamäärased mullahunnikud (pilt nr. 1, 2.) Öösi tehtud töödest polnud teisel päeval enam jälgegi järel. Vahetuseks tulnud väeosa ülem küsib endiselt: „Kus asub siis kaitsejoon?“ — „Seal, kus leiate minu vaprate küttide laibad, korralikult üksteise kõrval — seal asub meie kaitsejoon“. (Joseph Bédier: L'effort français.) Kuid kestvate lahingute tulemuseks oli sageli vaid väikese mäekingu või oruveere vallutamine. Liig pikkamööda suutis metall välja suruda omasse küünistunud, üliinimlikke jõupingutusi üleelava, kuid kindla kaitsetahealal hoidnud sõduri.

Laseme kõneleda arvudel. Fort Vaux enne langemist (8. VI. 1916.) külvati üle juba alates

Fort Douaumont'i ümbrus augustis 1916.

Vaevall on kohta, kus mürsk oma jälgi pole jätnud, vaevall võib märgata mingisuguste kaevikute olemasolu.

Masendavalt mõjuvad Verdunieelsed lahinguväljad. Osalt on nad juba lокkavate viljapõldude all, kuid endiste fortide asukohad on püsinud pea muutmatult. Ka mitme aasta rohukasv ei ole suutnud katta mürsuauke. Nad kõnelevad selgelt möödunud üleelämistest. Verega niisutatud pinnal püsivad raagus puud. Kalmistute read. (Pilt nr. 3.) Juba eemalt raudteeliinilt paistab silma ristide rägastik. Nad asuvad sageli endiste kaevikujäänuste kõrval, millede ehitamine nõudis higi ja millede vallutamisel valati verd. Higi ja veri — lahinguväljade lahutamatud kaaslased! Siin puhkavad kangelased oma igavest und. Pole enam oma ega vaenlast, sest muld on neid lepitanud. Ainult ristide värv kõneleb nende

rahvusest (prantslastel valged ristid, sakslastel mustad).

Vaade õhust täiendab muljeid. Kaovad küll üksikasjad, kuid avaneb üldpilt kogu ümbrusele. Fortide Vaux, Douaumont, Tavan-nes ümbruse „rõugearmiline“ maastik paistab kõrbena keset õitsvat loodust Maasi kallastel. Vähe on kohti, kuhu mürisk oma jälge pole jätnud, vaevalt võib märgata mingisuguste kaevikute olemasolu. (Pilt nr. 4.) Mõneminutiline lend ja sama pilt avaneb Mort-Homme'ile. Ainult veidi kirde pool, Etain'i lõunaserval püsivad sakslaste kaevikute korralikud read. Kui väike on siiski see maa-ala, mille vallutamise puüeteks vaja oli koondada sarnasel suurel määral vägesid, võitlusvahendeid!

Mulhouse, augustis 1926.

H. G.

Pilk lendurite hingeellu.

Võttes kõnealla lennuväe isiklise koosseisu psükoloogilisest küljest huvitab meid kõigepealt lenduri isik, kelle tehniliste nõudmistega kokkukõlastatud hingeline küpsus lendava komplekti lahutamata elemendiks tuleb lugeda. Võib kogunisti ütelda, et lennuk on õhus liikuva lennukomplekti väline („lihane“) vorm, lendur aga selle hing, mis siin ekspluateeritud selleks, et hingetule masinale „elavat vaimu“ sisse puhuda. Lõpeb lühemaksigi ajaks tähendatud ekspluateerimise võimalus, siis on masin määratud kaole ühes kõigeaga, mis ta enesega kannab. Mis tuleb siis mõista tähendatud hingelise küpsuse all, mida meie nõuame healt lendurilt? Arvan, et seda küpsust tuleb iseloomustada kolme teguriga — tasakaalutunne, refleks ja fatalism. Selgitame ligemalt igaüht nendest kolmest.

Juba see, kes teeb esimest korda kiiret autoõitu, paneb kergesti tähele neid aistinguid, mis tingitud on tasakaalu muudatustest, olgu see teekäänudel, nõlvakutel, kiiruse järsu muutuse juures või mitmel teisel juhusel, kui tekib muudatus liikumise tempos või suunas. Mida väiksema muudatuse juures märkame enestes neid tundmusi, seda enam on raffineerunud meis tasakaalutunne. Kindla jalgealuse juures olevad need tasakaaluistungud, nagu tähendatud, kiiruse ja suuna muudatustest, lendamise juures komplitseerub asi veel muudatustega kolmandas suunas, nimelt kõrguse suhtes.

Igasugune muudatus tasakaalus sünnitab instinktiivselt tahte endist tasakaalu tagasi saada. See reageerimine väliste muudatustele on aga väga individuaalse iseloomuga ja nõuab oma mitmekesisuses igakord erilist sissetöötamist. Uisutajat, kes vast oma spordi selgeks

õppinud, ei saa juba ainult selletõttu pidada heaks rattasõitjaks — siin tuleb temal harjutustega otsast peale hakata, seni kui pole kätte saadud automaatne reageerimine nende tasakaalu muudatustele, mis iseloomustavad just rattasõitu. Seesama märkus on maksev ka algaja lenduri kohta. Õpilane oma esimesel õppeperioodil rakendab tasakaalu hoidmiseks terve oma mõistuse, mistõttu ka reageerimine on aeglasem, kõhklev, muutub jonkimiseks sinna-tänna. Alles aegamööda annab see mõistusega tegutsemine aset instinktiivsele reageerimisele, mis palju kiirem ja mis viib otsekohe õigele manöövri, et saada tarvilikke tagajärgi. Tasakaalutunde automaatseks harjutamisel on lendamise juures määratu suur tähtsus. Mõistusega lendamist ei saa kõigepealt pidada normaalseks lendamiseks; ei ole loomulik, kui horisontaalset seisakut, külje- ehk telgkallanguid hinnatakse võrreldes kandepinna ääri horison-diga, kiiruse langemist või tõusu tuurinäitaja või kiirusenäitaja järele, kõrguse muutust altimetri abil jne. Iseenesestki mõista, on lendamine sarnasel kujul võimalik, kuid siin jääb lendur enam mõtlejaks inimeseks kui tundelikuks automaadiks ja seni kui asi nii on, ei või juttugi olla lennuvilumusest. Iga lendur selles mõttes põeb läbi teatud kriisi, enne kui ta lahti pääseb mõtte osavõtmise tarvidusest tasakaalu ja kõrguse hindamise juures; selle kriisi järele ta alles hakkab tegutsema reflektiivselt. Sarnase kriisi läbielamist märkame õige sagedasti ka mitmel teisel alal. Uisutaja, rattasõitja kontsentreerib esialgul kogu oma tähelepanu ja tahtejõu tasakaaluhoidmisele; alles pikema või lühema treenerimise järele vabaneb ta tähendatud sidemetest ja kihutab nüüd ilma, et see

*Kaitseväe lennupäeva korraldav komitee.**Mjr. Vellerind, kpt. Mois, mjr. Fisher, kpt. Janson, leitn. Gutmann.*

Lennuväe foto.

teeks tema ajudele suuremat vaeva. Ta on kriisi läbi teinud, tasakaalu hoiab ta mingi kuuenda meelega, mõtte ja mõistusega võib ta aga viibida vabalt mujal.

Niikaua kui lendur juhib oma masinat päämiselt mõistuse abil, on tema tahe ja teguvõime tunduvalt paraliseeritud; üles seada temale selle juures veel kõrvalisi ülesandeid on võimata; ta ei suuda neid täita. See lennukunsti staadium kuulub õppimise esimesse perioodi. Lenduriinstruktori suurimaks kohuseks on jälgida õpilase sisemise šleifimise käiku ja tabada momenti, kus õpilane on läbi teinud oma lennu kriisi. Arvamine, nagu võiks õpilane seda ise avaldada, on ekslik. Kõigepealt: tähendatud kriisi kui puhtsubjektiivset nähtust läbi mitte põdenud algaja ei teagi, et võib üldse lennata teisiti, aga mitte nii, et kallanguid näitab kallangu näitaja, maandumise faase altimeeter jne. Teisest küljest on märgitud tõsiasi, et lendur-õpilane lihtsalt mingisuguse võistluskartuse või häbitunde mõjul ei leia eneses jõudu tunnustada oma tunnete mittevastavust sellele, mida ta näitab väliselt oma lennutehnikaga. See on mehaanikute ja kõikide spetsialistide kõige õrnem koht,

kui puudutada nende oskusvõimet omal erialal. Kahtlemata peab aga sarnane lendur end tundma õnnetuna, kuna temas esildub teataval määral traagilisi elamusi. Õpetaja-lendur peab olema sügav psükoloog, et osata tähendatud häbitunnet juba alguses surmata. Vastasel korral saadaks see korda suurima kuriteo.

Siinjuures peab veel tähendama, et kui lendur oma edu lennutehnikas pikemat aega rajab peaausjalikult mõistusele ja instrumentidele, tekib temas ajajooksul teatud eneskriitika, mis veelgi süvendab mõistuse kõitvat ja halvavat mõju vaba lendamise peale. Huvitav on siin märkida näit. seda mõju, mis avaldab raske hakkamisega lenduri peale tema seltsiliste ja ametvendade kõrvaltjälginine näit. maandumiste juures. Sõpradel on juba sissejuurdunud aimdus, et seekord võib oodata jällegihalba maandumist. See teiste eelarvamine ei või lendurile teadmata olla. Selleasemel, et maandumist toimetada vabalt, instinktiivselt, tuleb tal meelde, et ta võib halvasti maanduda, ja seda konstateeritakse kui tõsiasi, mis ei võinudki olla teisiti; tekivad seega kõrvalised mõtted, tahe kindlasti hästi maanduda, kuid samas kõhk-

lemine, ja lõpuks ongi äpardus käes. Peab piinlikult ettevaatlik olema ümberkäimises sarnase lenduriga ja iseäranis tema avalikus arvustamises. Temast võiks ehk veel saada meister omal alal. Ettevaatamata ja hoolimata ümberkäimine võib teda aga täiesti demoraliseerida ka veel siis, kui selleks ehk ei olegi tegelikku põhjust. Seda paevad alati silmas pidama ülemad, instrktorid, kaasvõitlejad.

Tasakaalunähtuste ja nendega seotud reflektiivse reageerimise kõrval on lenduril veel rida tegureid, mis lendamise ajal haaravad tema tähelepanu. Siin on kõigepealt mootori süsteem, siis juhtimise mehansimid ja teised elundid lendmasina konstruktsioonis. Ka nende teguritega peab lendur pikapeale ühte kasvama, nii et kõigevähemgi kõrvalekaldumine tähendatud elundite normaalsest funktsioneerimisest reflektiivselt välja kutsub temas ühe või teise neutraliseeriva tegevuse. Siin on lendur täiesti masina hing, kes tunneb masina kõigevähemase vea. Normaalne inimene, kes välispidiselt ja seesmiselt täiesti terve, ei tunne ühegi oma elundi tegevust, kogunisti olemasolemist. Tekib aga mõnes elundis viga, siis tunneb ta seda kohe.

Ka normaalse lenduri hingeelu stabiilse lennu juures peab olema igatpidi tasakaalus. Mootori monotoonne töö, kere mehaanilised vibratsioonid, kiirus — kõik see asub tema teadvuse-olengu fooni, millele vahelduvalt kujunduvad igasugused teised tahtelised elamused. Mõtted, tahtejõud on kontsentreeritud mujale, võib olla lahinguülesande, tasumata vekslid, kodukolde, või jumal teab mille juurde. Kuid üksainus pauk mootoris, äkiline vabim kere, kiiruse järsk langemine — ja silmapilk on lenduri kogu tähelepanu pöördunud sinna, kus midagi haigeks on jäänud. Ka siin peab igale sarnasele elamusele järgnema reflektiivne reageerimine iga ootamatuse kohaselt. Plahvatab karboraator — mootor kohe välja, kaob kiirus — nina viibimata alla; ja seda teha silmapilkelt, instinktiivselt; ilma et midagi arvustada, kaaluda.

Tähendatud refleksi tekkimine ja nende alalhoidmine oleneb juhi närvisüsteemist. Aja jooksul lähevad nad tuimaks, nii et lendur igasuguse kõrvalekaldumise peale normaalsest olengust ei reageeri kohe, vaid aeglaselt; selle juures ei mängi mõtlemine ega arvustamine mingit osa. Sarnane nähtus on vanematele lenduritele vanaduse tundemärgiks, mis pikapeale niivõrd süveneb, et lendur lendamisest peab loobuma, vastasel korral tuleb ta tagasi selle faasi juurde, mille ta kord läbi elas oma õppimise algul, s. o. arvustava lendamisviisi juure, mida aga kogenud ja vilunud lendur vaevalt võib enesele lubada. Refleksi värs-kuse mõttes ongi tähtis, et lenduriteks võetak- alati noored ja terved mehed; pigemini loo-

duselapsed, kui haritud ja kultiveeritud skeptikud, kes kõike harutavad, arvustavad, kes lõpmata kaugel entusiasmist.

Lisaks endisele peab lõpuks veel tähendama, et lendur peab eneses leidma niipalju julgust, mis teda ühekski silmapilguks ei lase eksitada mõttega, et paraku võib midagi juhtuda. Teatavasti võib juhtuda ja juhtubki, kuid sellega ei tule palju arvestada. Leppida võib ehk veel igasuguse kabalistikaga, nagu 13. kuu-päev, reede, naiselikkus vestitaskus j. n. e. Kuid fatalist peab olema iga lendur niivõrd, et õhku tõustes temasse ivakestki argtust ei jää ootamata katastroofi võimaluse pärast.

Kui ühelt poolt väga tähtis on lendurites kasvatada ja arendada instinktiivset reageerimist igasugustele juhtumustele, esineb teiselt poolt seesama omadus teoreetiliselt väärnähtu-sena kaaslendaja või vaatleja juures. Parem oleks, kui vaatleja kõigi nende asjade peale, mis lenduris refleksi välja kutsuvad, üldse ei reageeriks, — sellest ei ole lennukomplek-tile mingit kasu; vastuoksa, see takistab vaat-lejat tema otsekohest ülesannet täitmast, sünni-tab ka vastolu lenduriga. Et aga ka siin tege-mist on inimorganismiga, siis esinevad ka vaatleja juures needsamad elamused, mis ise-loomustavad lenduri hingeelu; kuid tahteliselt ei saa vaatleja ennast avaldada ja peab siin ennast taltsutama. Vaatleja refleksi läheb ehk tarvis nendes lennukites, mis on varusta-tud kahekordsete juhtimisorganitega. Võib juhtuda, et lendur teguvõimetuks jääb ja vaatleja lennuki ise alla toob; kuid hariliku lennu juures on arvatavasti vastolusid lenduri ja vaatleja vahel, sest vaevalt võib loota, et kaks indiviidi reageerivad kõigele identselt. Üks tahab tegutseda ikka varem, teine hiljem, üks ühtmoodi — teine teisiti. See eksitab ja segab.

Kuid ka sel juhusel, kui vaatlejal reageeri-mise võimalus puudub, tuleb ikkagi arvestada hingeliste suhetega lenduri ja vaatleja vahel. On tähele pandud, et vaatleja sagedasti pooldab üht või teist lendurit, kolmandaga aga len-nata ei taha. See puhtpsükoloogiline nähtus on seletatav kõigepealt sellega, et ei ole koos-kõla lenduri ja vaatleja vahel. Vaatleja rea-geerib võrreldes lenduriga aeglasemalt, siis pole karta kahtlustamist ja kõhklemist; juhtub aga ümberpöördult, et tema reageerib näit. kiiruse kaotuse peale kiiremini kui lendur, siis tekib nende vahel autogonism, mida või-mata kõrvaldada. Sarnase paari juures on põhjust karta, et vaatleja meeleolusse jääb kogu lennuks teatud eksitav tunne, mis segab tema takistamata tegevust oma otsekohest ülesannete täitmisel.

Ka vaadlejal peab olema küllalt julgust ja fatalismi, mis võimaldab üle olla lennuga seotud hädaohu võimalusist. Lisaks sellele seltsib siin absoluutne usaldus lenduri võimete vastu. Sarnane teine-teist usaldavast lendurist ja vaadlejast koosnev lennukomplekt, reaktiivselt vähem tundelise vaadlejaga oleks kõige kohasem lennuväe teenistuses. Selles mõttes

on otstarbekohane õpetada teine-teisega harjunud ja sissetöötanud paare. Vastates eeltähendatud nõuetele kristalliseerub pikapeale lendurist, vaadlejast ja masinast üks kolmainus tervik, mis kõige ideaalsemalt suudab korda saata neid tegusid, mida nõuab sõjataktika lennuväelt.

H. J.

Ettevalmistus lennuks.

Lennuk varustatakse bensiiniga.

Lennuväe foto.

Ohvitseride Kogude ülesanded ja uus põhikirj.

K. T r a k m a n.

Juba üle viie aasta maksab ajutine ohvitseride kogude põhikirj, ja peab ütlemä, et selle põhikirja piirides on kogud väga edukalt töötanud, kui kogude eesmärgi näha mugava, seltsimeheliku läbikäimise ja meelelahutuse võimaluste loomises, niitelda klubi mõnususte võimaldamises ohvitserile. Ajut. põhikirjas on aga ajajooksul ilmsiks tulnud mitmed tehnilised puudused, millest mõnikord kõige julgema seletamisega rahuldavalt üle ei saa; näit.: 1) kas ohvitser võib kahe kogu liige olla ja sellega kahekordselt keskkogus esitatud olla (kursused sõjakooli juures)? 2) Kas on lubatavad kogu käes ärilised ettevõtted ja sellega seotud riisiko?

3) Missugused ülesanded on auesimehel kogus ja kas juhatab tema koosolekuid ja esitab kogu ainult tseremoniide puhul, nagu pidulikud aktused ja vastuvõtmised, või võib ka korralist aastakoosolekut juhutada? 4) Kas on lubatav mõnesugustel tingimustel keskkogu ruume väljaspool kogusid seisvatele organisatsioonidele kasutada anda, vaat. § 48 jne.

Üldiselt on siiski põhikirj rahuldanud, kui mitte just koguni kõrvalised küsimused kogude arutusele ei tulnud ja sel puhul kogudes enamus saanud vool pettumusega nägema pidi, et enamus oma mõtteid teostada ei saa, kui riiklise aparadi esitajad ja kõrgemad sv. juhid

teisi vaateid pooldavad. Tähtsamatena sarnasest konfliktidest võiks nimetada näit. 1921. a. ohvitseride rahuaegsetele kursustele saatmist ja ohvitseride-optantide aktiivteenistusse vastuvõtmist, kus ohvitseride enamuse vaated pärast küll põhjalikult muutusid, ning viimasel ajal esitusevormi küsimust. Kuuldus häáli, mis nõudsid ohv. kogudele rohkem otsustajat osa ohvitseride kohta käivate määruste väljatöötamisel. Valitsuse esitajad aga võitlesid energiliselt sarnaste tendentside vastu, nähes neis midagi oma-valitsuse taolist, mis riigi relvastatud jõudusid kergesti võiks asetada väljaspoole valitsuse kontrolli, sellega nõrgestades riigikaitset. Valitsus ja eriti sõjaminister, kes parlamendi poolt volitatud ja parlamendi ees poliitiliselt vastutav, oleks sunnitud olnud arvestama poliitiliselt mittevastutavate riigiteenijate — ohvitseride ühingute otsustega.

Keskkogus arutati küsimust kuivõrd kohustavad on üksikutele kogudele keskkogu otsused ja mis vahekorras on keskkogu jühatuse väeosade kogudega. Viimaks, et mõnel juhtumusel kaebused üksikute ohvitseride peale olid antud keskkogu juhatajale, teisel — väeosade kogudele, tuli ilmsiks, et põhikiri ei määra täpselt vahekorra kogu ja kogu tegevliikme vahel.

Maksev põhikiri üldse ei selgita tähendatud vahekordi ligemalt.

Loetletud ja mõne teise puuduste kõrvaldamiseks seati kokku uus põhikirja eelnõu. „Sõduris“ nr. 35 on vahekord kogu ja liikme vahel ja selle vahekorra lahendamise viis uues põhikirjas vaatlemise alla võetud, kusjuures on poolehoidu leidnud uue põhikirja katse asendada kogu järelevalve asutuse seisukorda oma liigete moraalse ilme kohta.

Nimelt on uues põhikirjas sellest põhimõttest, et kogud oma liigete seas isamaarmastust, kohusetruudust ja autunnet peavad kasvatama, järeldus tehtud, et kogudel selleks abinõusid tarvis on ja et need abinõud repressioonides peavad seisma; muuseas näeb eelnõu ette tegevliikme üleviimist kogu üldkoosoleku otsusel toetajate liikmete sekka, s. o. temalt hääleõiguse äravõtmist (Isamaarmastuse, kohusetruuduse ja autunde arendamiseks!) Selle uuenduse otstarbekohasus on aga kahtlane. Tegelikult on muidugi võimalik karistada ainult mõnd üleastumist, milles avaldub moraalsete iseloomu aluste puudulikkus. Sarnase uuendusega tekiks ohvitserile ülemuse ja aukohute kõrval veel kolmas distsiplinaarinstants, ja pealegi instants, mis suures koonduses otsustab hääleteenamusega, kus küsimuse otsustamisel võib olla ka ebealuse otsekohesed kasu alused tugeva murdosana esinevad ja kaebealusel kõik võimalused on enesekaitseks parteilikkust ja intrigeerimist ära kasutada. Sarnased arutused lõdvendaksid teenistuslist

distsipliini ja teeksid loiuks ülemaid (hakkavad lootma kogude peale).

Et kogudel teatud ülesanded on oma liigete moraalse kasvatamise alal, tunnustab ka maksev põhikiri. Neid ülesandeid on senini ka teostatud, kuid mitte repressioonidega, ja pealegi sarnase iseenesest ilmsüüta repressiooniga nagu projekteeritav, vaid kogu õhkkonnaga, mis ühises kasiinos ja sõbralikkudel koosviibimistel valitseb, mis loengutel ja pidudel väljendub. Minu arvates peab ohvitseride kogu oma liikme moraalse kasvatamise alal just kaudselt mõjuma. Kui aga ilmsiks tuleb ohvitseri ilmavaate ja teguviisi mittevastavus ohvitserkonna aule ja heale kuulsusele, on selleks aukohtud, kus kaasteenijad kõlbmata liikme jäädavalt välja heita võivad ilma naiivseid mõjutamisvõtteid tarvitamata.

Igasugused pralleelid üliõpilaste korporatsioonidega on aluseta. Sinna astuvad liikmed vabatahtlikult sisse, neid võetakse vastu ainult kaasvõitlejate otsusel ja korporatsioonist osavõtmisest ei olene ei teenistuskäik ega leivaküsimus. Loomulik, et sarnaste tingimuste juures liikmete seas kõigi maailma asjade kohta üksmeel valitseb, liikmeks olemine auasjaks saab ja lahkumise puhul sünnib väljaastumine ilma valuta. Ka ei ole korporatsioonidel teisi distsipl. abinõusid, kui igasugused hääleõiguse, värvide jne. äravõtmised. Osaliselt sama kord valitseb kaitseleitudus. Elukutseliste kaitseväljaste seisukord on silmnähtavalt teistsugune.

Toodakse näiteid ka Saksa Reichswehrist, kuid pole arvestatud ei Reichswehri ajaloolise kujunemisega ega tõsiasiadega, et võõras süsteem meil kohane võiks olla ainult siis, kui meil leiduvad samad eeldused, mille najal süsteem oma kodumaal püsib.

Saksa ohvitserkond oli keisri ajal karmilt seisuks alustele rajatud. Peale sõjakooli lõpetamist pidi ohvitseri kandidaat väeosas teenima kuni väeosas ohvitserid tema vastu võtsid. Siis ülendati tema auastmesse. Loomulikult, et ohvitserid ka oma ilmavaate, isiklike harjumuste ja koduse elu suhtes väga ühtlased olid, seal traditsioonid ja kirjutamata seadused välja kujunesid. Näit. ei olnud pea sugugi ohvitseride seas juute, ega ka isikuid, kellel polnud garanteeritud teatud aasta-sissetulek, olgugi, et sõjakooli sisseastumise tingimustes kitsendusi ei olnud ei rahvuse ega varanduslike seisu kohta. Aga ohvitserid ei võtnud neid lihtsalt vastu, ja arvestades sellega võis igapäev vabalt õiendusi saada, kui palju peab enesel sissetulekut olema, et teatud väeliiki teenistusse astuda. Seisuslikud vaated põhjenevad sügavasti saksa rahva iseloomus. Revolutsioon ja vabariik pole seal suuremat muutnud. Ühiskondline korporatsioon on ainult algaste. Seisus erineb harilikult sellega, et korporatsiooni õigused seisuses

eesõigusteks muutuvad, neid järeletulijatele üle antakse ja kui mitte riigi, siis ometigi organisatsiooni poolt maksma pandud kirjutamata seadused teiste seisuste liikmeid oma seisuse liikmetega võrreldes ebaühtlaselt hindavad.

Meie ohvitseride seas puudub aga nii seisusline eneseeraldamine kui ka seisusline enese maksmapanemine kaaskodanikkude suhtes. Ka puuduvad vastukaaluna rahva seas seisuslike ilmega kindlakujulised ja püsivad korporatsioonid. Eesti kultuuri kandjateks on senini olnud vaba korraga seltsid ja liidud. On ju võkmalik, et see nii on rahva vaesuse (kindlad korporatsioonid ja seisused on harilikult rikaste rahvaste iseäraldus) ja ka selle tõttu, et veel hiljuti kas ise või meie vanemad ühe ja sama seisuse liikmed olime. Poliitiline arenemine liigub igatahes sinna, et igasuguseid seisuslike korra jäänu-seid hävitada ja uusi mitte tekkida lasta. Vastavalt sellele on ka ohvitseride ülendamine auastmesse täiesti äraolenevaks tehtud riigivõimust. Selle tagajärjel on ohvitserid, nagu kogu riigiteenijate peregi, õige kirju koondus, kui teda hinnata mitte teenistuslike oskuse, vaid ilmavaate, koduste harjumuste ja isikliku eluviisi seisukohast. Vastavalt on tegelik elu ohvitseride kogudele andnud a metlikkude seltside ja klubide ilme ja ei ole see sugugi maksva põhikirja tagajärg ega või seda ka põhikirja täiendustega muuta. Minu arvates poleks meil sarnased täiendused üldse elujõulised.

„Sõduris“ nr. 30/31 on soovitatud Sõjakooli kursust siduda tegeva riviteenistusega. Selle vastu ei saa iseenesest midagi ütelda. Edasi on eeskujuks seatud Saksa Reichswehri kord ohvitseriks ülendamisel. Ja muuseas on lhk. 634 öeldud — „Väeosa ohv. kogu proovib ja vaatleb teda (saksa ülemlipnikku, kes väeosas ohvitseriks kandideerib) veel lõpulikult, et otsustada, kas teda võtta vastu kui inimest ja ohvitseri oma seltskonda“. See lause ütleb, milles asi Reichswehri tegelikult seisab, olgugi et autor järeldusi teinud pole ja see lause nagu kogemata artiklisse on sattunud. Meie demokraatliku ohvitserkonna proovitules ei pruugi see vaatlemine „kui inimest ja ohvitseri“ iseenesest suuri takistusi teha ohvitseriks ülendamisel, ja asi muutuks puht vormiasjaks. Siiski annaks sarnane kord igal tagasitõugatul, kui põhjendatud otsus ka ei oleks, võimalust ütelda, et teda tema päritolu, varanduslike kehvuse või „isiklistel“ põhjustel on prakeeritud. Ja kindla ilmega korporatsioonide ja neis kultiveeritavate vaa-dete puudumine meie ühiskonnas paneb avaliku arvamise rääkima „kahjukannataja“ kasuks. Vaevast arvestab meie seltskond korporatsiooni otsusega kui paratamatusega.

Et noort ohvitseri õpetada kogu korda ja seal valitsevaid vaateid austama, on küllalt, kui teda alguses toetajaks liikmeks vastu võetakse ja tema üldkoosoleku otsusel saab täieõiguslikeks liikmeks (kogus, aga mitte teenistuses — auaste on temal juba). Siin olgu ka määratud tähtaeg, kuikaua toetajaks liikmeks olema peab (näit. 6 kuud). Ülendatakse noor.-lt. aga leitnandiks, siis saab tema ühtlasi tegevliikmeks rippumata kogu otsusest. Sarnane süsteem annaks ühtlasi võimalusi väeosa ülemale, kes loomulikult asjakäiku teravalt silmas peab, soovimata isikuid õigel ajal atestatsiooni (resp. aukohtu alla andmisega) väeosast kõrvaldada, teiselt poolt tasakaalustada vahakordi leitnandiks ülendamise ettepanekuga, kui selleks aeg on, kui keegi tõesti ainult intriigide või isiklistel põhjustel tegevliikmeks vastu ei võeta.

Kõrvale tuleks jätta tegevliikme alandamine toetajaks liikmeks.

Kui Saksa Reichswehri kogud veel distsiplinaarfunktsioone täidavad, siis olgu arvesse võetud, et seda keisri ajal ei olnud, vaid siis moodustasid kogud oma tervikus aukohtuid ohvitseri „seisuse“ au (Standesehre) vastu käivate tegude arutamiseks, kusjuures tehniliseks asjaajamiseks valiti 5 aunõunikku. Praeguses Reichswehriks aga aukohtuid ei ole, sest nad käivat põhiseaduse § 106. vastu.¹⁾

Meie kohta ei ole aga maksvad Versaille lepingu kitsendused, mis Reichswehriks on oma-pärase ilme andnud, ega ole meie põhiseaduses §-i, mis vastaks Saksa § 106-le. Ei ole meil siis ka miskit alust kogudest ersats-aukohtuid teha.

Hõlpsam on ohvitserkonna enese valvet oma liigete järele ja nende eemaldamist teostada vastavalt organiseeritud aukohtute kaudu. On ju palju üleastumisi seltskondlike kombe ja aumehe mõistete vastu, mida ka meie ohvitserkond kõige ülaltoodu peale vaatamata üksmeelselt hukka mõistab, olgugi et need teod iseenesest kriminaal koodeksis ette pole nähtud ja ka teenistuslike distiplinaarvõimu kaudu vaevast küllaldaselt tabatavad on. Kõik sarnased üleastumised kuuluksid aukohtu piirkonda, kellega kogud peaksid käima käsikäes.

Aukohtute eneste organisatsiooni põhimõtted ei puutu käesoleva kirjatöö piiridesse, kuid ka nende organiseerimisel tuleks minu arvates silmas pidada meie olude iseäraldusi ja et seisame alles riikliste tratsioonide kujundamise ajajärgus.

Jääb veel üks liik ühiskonna ja ohvitseride elu paheid, mis vast ka aukohtute poolt küllalt otstarbekohaselt ei nuheldata, mis aga ajuti

¹⁾ Reichsverfassung § 106. Die Militärgerichtsbarkeit ist aufzuheben, ausser für Kriegszeiten und an Bord der Kriegsschiffe. Das nähere regelt ein Reichsgesetz. — Aukohtud polnud Saksamaal, nagu Venes, ohvitseride omavaheline asi, vaid kuulusid kohtusüsteemi.

mõne kogu elu päris kibedaks võivad teha. Nimelt kui keegi liigestest kogu ruumides korduvalt ennast ebasüüdsalt üleval peab ja ülemuse poolt määratud distsiplinaar karistused siin aidanud pole, isik aga muidu teenistuses päris eeskujulik on.²⁾ Üldkorras käivad sarnased mittekarske meeoleolu avaldused Eestis ülemuslike karistuse alla. Oleks kohane ajutine keeld kogu ruume või asutusi (näit. kasiinot) kasutada ja sarnast korraldust võiks teha kogu juhatus oma otsusega (mis väeosa ülema poolt peab

kinnitatama). Siis jääksid ka ära kõik need ebasoovitavad nähtused, mis on seotud niisuguste asjade arutamise ja üldkoosolekul. Korraldustega enese peale mõjuks aga sarnane keeld kainekestavalt. Teiselt poolt, kui sarnane korraldus tehakse mitte ülemuse, vaid ohvitseride eneste poolt valitud juhatus otsusel, siis pole karta, et sarnast distsiplinaarabinõu juhuliselt tarvitatakse, nagu seda kardeti distsiplinaarkar. seadluse väljatöötamisel, mis pärast dists. sead. eelnõust see abinõu välja jäeti.

Mõned märkused artikli puhul „Ohvitseride kogude ülesanded ja uus põhikiri“.

A. Traksmann.

Lugupeetud K. Trakman'i kui meie kaitseväge vanema juristi kirjutus meie Ohvitseride kogudest mitmeti selgitab „Sõduris“ juba varem käsitatud küsimust (v. „Sõdur“ nr. 35) meie Ohvitseride kogude ülesannetest ja nende suhetest oma liikmetega.

K. Trakman on seda küsimust valgustanud peaaegjalikult juriidilisest seisukohast, *sooga tähtsal määral täiendades neid vaateid*, mis sel alal on väljendatud „Sõduris“ varemalt.

Olgu siinjuures erilisel alla kriipsutatud, et lugupeetud K. Trakman'i poolt esile toodud seisukohad tõesti täiendavad „Sõduris“ ennem avaldatud vaatekohti ja kuidagi viisi ei vaidle vastu nendele. Kui esimene mulje siiski on sarnane, nagu oleks siin tegemist uute põhimõtetega, siis seda ainult sellepärast, et K. Trakman, tuues esile „Sõduris“ varem avaldatud mõtteid meie ohvitseride kogudest, mõnes küsimuses neist on tahtnud rohkem välja lugeda, kui nad tõepoolest sisaldavad.

Sellepärast näibki olevat tekkinud vastolu järgmiste momentide tõlgitsemises, mida käsitab K. Trakman'i artikkel, nimelt:

1. Ohvitseride ülendamise moment esimesse aukraadi;

2. Ohvitseride vastuvõtmine kogusse;

3. Abinõude küsimus, mida vajab kogu oma liikmete kasvatamiseks.

Käsitades esimest küsimust, K. Trakman jõuab otsustavalt eitavale seisukohale siin kogu osavõtu suhtes, jättes selle täiesti riigivõimu hoolde. Kuid kas on põhjust oletada, et „Sõduris“ seni on püütud tõendada vastupidist. Minu artikkel seda küsimust ei käsita üldse mitte. Tõsi,

artikli lõpul (lhk. 735) ma näitena tõin Reichswehri, kusjuures tsiteerisin väljavõtet Kindralstaabi ülema kirjutusest. Kuid nimetatud kirjutust lugedes mulle isiklikult oli päevaselge, et siin ohvitseride kogude osavõtu küsimus kadettide ohvitserideks ülendamise momendist (kogu sanktsiooni küsimus) meie kohta on jäetud lahtiseks (sõnad „mul ei ole kavatsust“... jne. lhk. 637).

Reichswehr on siingi ainult näide, et kadeti kasvatus ja ohvitseriks-juhiks kujundamise protsessi tähtsust tema tervikus alla kriipsutada ja sellele tähelepanu juhtida.

Isiklikult arvan, et meie juhi-ohvitseri ettevalmistuse küsimuses tuleb eraldada kaht momenti:

a) tegelik kasvatus — kus kolme pika aasta kestel noorest kooliõpilasest kujuneb juht ja b) ülendamise moment — juriidiline akt, kust tegelikult juba valminud juht saab vastava auastme ja õigused.

Kuivõrra suurt kasu võib tuua meie kogude kaudne osavõtt esimesest protsessist (ruumid, seltskond, liikmete moraalne eeskuju jne.), niivõrra tähtsusetuks pädagogiliselt muutub tema roll viimases momendis. Järelikult võib jääda tema osavõtt sellest aktist täiesti ära, nagu seda K. Trakman täiesti õieti omas artiklis põhjendab.

Teine küsimus — ohvitseride vastuvõtmine kogudesse — oligi, mis käsitasin oma artiklis („Sõdur“ nr. 35). Püüdsin näidata, kui hädatarvilik see on, et see põhimõte jääks püsima meie kogude uues põhikirjas. Healmeelne näen, et seda põhimõtet oma artiklis põoldab ka lugupeetud K. Trakman — seega ei mingisuguseid lahkelsid.

Kolmas küsimus — abinõud, mida peab tarvitama kogu oma liikmete kasvatamiseks. Selles küsimuses lugupeetud K. Trakman tahab

²⁾ Karskuse apostlid seda küll ei usu, kuid elus tuleb sagedasti ette.

minu artiklist välja lugeda, et kogu järelevalve asutusena oma liigete moraalse ilme kohta nende vastu peab tarvitama repressioone, või teiste sõnadega öeldud — otsekoheseid abinõusid. Sellevastu autor soovib „kogudele kaudselt mõjuda“ vastava õhkkonna loomisega.

Kõige selle kohta olgu siinkohal tähendatud, et mul isiklikult kunagi ega kusagil mõttesegi ei ole tulnud meie kogudele hakata soovitava repressiivseid abinõusid oma liikmete suhtes. Midagi sellesarnast ei sisalda ka minu artikkel. Kui ma seal siiski teravalt tõstsin üles abinõude küsimuse, siis tegin seda just nende kaudsete abinõude nimel, millest oma kirjutuses kõneleb ka K. Trakman.

Ainult kasvatuses ma kõnelen oma artiklis. Ja kasvatada võib ikka eestkätt ainult kaudsete abinõudega.

Kuid just see kaudne mõjumine — kasvatus — ongi seotud suurte tegelikude raskustega: saavutada seda, et sellele mõjule alistutaks. Siin peab mõjuma — kasvatama kogu nii, et temale ka alistutaks. Kuid et see protsess võiks alata, selleks peab kõigepealt selle kogu formeerima, kogu kui teatud terviku, korporatsiooni, korporatiivse terviku.

On ju päris kindel, et ainult niisugune tervikuline üksus üldse võib mõjuda. Ja selle

„kogu“ formeerimist üksikute liikmete vastuvõtmise teel ma soovitaksingi ning põhjendasin oma kirjutuses.

Olen meeleldi sealjuures asetanud kõrvuti mõistet kogu — korporatsioon — korporatiivne tervik. Sest olen veendunud arvamisel, et need mõisted ka siin on sünonümid.

Kui meie ohvitseride kogude kõrvale seatakse siiski ka üliõpilaste korporatsioon, nagu seda teeb ka lugupeetud autor oma artiklis, siis see on muidugi puhas arusaamatus.

Üliõpilaste korporatsioon meie muidugi ei loo ega tahagi luua, küll aga meie formeerime ohvitseride korporatsioonid või kogud neil alustel, mis milleski ei ole vastolus ei meie demokraatliku riigi- ja seltskondliku korraldusega ega sõjaväe distsipliini nõuetega. Meil ei ole ohvitseride seisust, kuid meil on keel ohvitseride kutse ja meie kogud või korporatsioonid on selle kutse ühingud. (La Rousse: „Corporation c'est une association autorisée d'individus qui exercent la même profession; korporatsioon on ühte elukutsesse kuuluvate isikute ühing). Seepärast on täiesti loomulik ja arusaadav, et meie kogudest iseendast langevad ära need funktsioonid, mis neile kui kutseühingutele sisuliselt on võõrad.

Prantsuse sõjalaevade külaskäigu puhul Tallinna

1. IX. — 3. IX. 1926.

Prantsuse uued sõjalaevad.

Läinud nädalal külastasid Tallinna ning Helsingi sadamaid Läänemeresel viibivad Prantsuse sõjalaevad: torpeedopaatide hävitajate juhtlaevad „Chacal“ ja „Jaguar“, torpeedopaat „Simoun“ ning allveelaevad „Souffleur“ ja „Marsouin“. Neist peatusid Tallinnas „Chacal“ ja „Souffleur“, kuna teised Helsingis käisid. Kuna nimetatud laevad Prantsuse moodsamate sõjalaevade hulka kuuluvad, pole vast ülearune nende juures lähemalt peatuda.

2400 tonniline „Chacal“ kuulub n. n. „Tigre“ klassi, mille kuus liiget kannavad nimesid: „Tigre“, „Chacal“, „Leopard“, „Jaguar“, „Lynx“ ja „Panthère“ ning millede kohta õigusega öeldakse, et nad omasuguste seas on kiiremad ja tugevamad terves ilmas. See tüüp laevu, mida inglased nimetavad Flotilla Leaders, prantslased — conducteurs d'escadrilles, itaallased — esploratori leggeri ja sakslased „Zerstörerführerschiffe“, võeti inglaste poolt

juba üle 20 aasta eest tarvitusele (2200 tonniline „Scout Swift“). Hiljem vähendati veeväljasurvet veidi ning Ilmasõja algul ehitati neid 1600—1800 tn. suuruses; neis piirides on ka meie „Lennuk“ ja „Vambola“ ning Vene „Orphei“ tüübilised laevad. Inglismaa ongi umbes 1800 tonni juurde jäänud („Admiralty“ klass — „Bruce“, „Campbell“, „Brone“ j. t.). Itaalias asuti aga juba 1916 aastal 2200 tn. „Leone“, „Pantera“ ja „Tigre“ (ka meil nähtud) ehitamisele; tegelikult suudeti sellega aga alles 1921 aastal alata. Samuti ehitati Ilmasõja ajal Saksamaal mitmed sarnased laevad — 2300 tn. Üks nendest, mille prantslased üle võtsid, ongi „Chacal“ klassi prototüübiks.

Põhjuseks, miks itaallased ja prantslased nii energiliselt selle uue tüübi kallale on asunud (peale nimetatud kuue on Prantsusmaal veel kolm ning Itaalias kaheksa tükki ehitusel), tuleb pidada viimasel ajal maad võtnud arvamist, nagu oleks Vahemere valitsemiseks mai-

nitud tüüp kõige kohasem ning suured lahingu-laevad siin oma tähtsuse kaotanud. Kuivõrd õige see põhjendus, on praegu veel vaieldav ega taha siin seda lähemalt selgitada, vaid konstateerime ainult, et juba ehitatud ning veel ehitusel olevate laevadega Vahemerel on tekkinud uus sõjalaeva tüüp, mis aina kiiruse ning võrdlemisi tugeva relvastuse poolest kõik senised ületab. Toome parema ülevaate saamiseks peale Prantsuse laevade ka Inglise ja Itaalia vastavate tüüpide andmed.

	Inglise „Admiralty“ kl.	Prantsuse „Tigre“ kl.	Itaalia „Leone“ kl.
Pikkus, mtr	97,5	119,7	110,0
Laius mtr	9,65	11,1	10,4
Sügavkäik mtr	3,7	4,50	3,5
Veeväljasurve tn.	1830	2400	2200
Masina võime HJ.	40.000	50.000	50.000
Kiirus slm.	36,5	35,5	35
Maks. õlitagavara tn.	504	540	400
Relvastus.	5—12 cm	6—13 cm	8—12 cm
	1—7,6 cm	2—7,5 cm	2—7,5 cm
	7—2 nl	6—550 mm	6—457 mm
	6—533 mm torp. toru	torp. toru	torp. toru
Küljelaengu kogu- kaal kg	102.	136.	177.

Nagu näha, on kõige tugevamini relvastatud Itaalia laevad, millised, kui veeväljasurvet aluseks võtta, kõige tugevamini kõigist sõjalaevadest kahuritega on varustatud. Inglisele selle vastu torkab silma suur kiirus, kuna relvastus kaugele maha jääb. Peab tähendama, et inglased peale selle väga suure tähtsuse annavad ka laeva merekindlusele (Seefähigkeit), silmas pidades oma laevade laiadast tegevuspiirkonda. Ka prantslased kavatsesid kord laeva mereomaduste tõstmiseks ühest kahurist loobuda, kuid jäid siiski kuue juurde. Võib öelda, et prantslased niiöelda kesktee on valinud, ületades kiiruse poolest itaallasi, relvastuse poolest inglasi. Oma 35,5 sõlmeaga on „Chacal“i tüübilised laevad seni Prantsuse laevastikus üldse ning inglasi kõrvale jättes terves ilmas kõige kiiremad. Kõige viimasel ajal on siiski kolmas Vahemere riik — Hispaania — samatüübilisi, kuid veidi vähemaid (1650 tn.) hakanud ehitama, mis veel kiiremaid töötavad olla. Nii on üks neist — „Churruca“ ametlistel proovisõitudel nelja tunni jooksul keskmiselt näidanud 37,64 slm., kusjuures maks. kiirus isegi 39,76 slm. tõusnud. Arvesse võttes ka nende relvastust, mis täiesti sarnane Inglise „Admiralty“ klassile, võivad nad Vahemerel etendada tähtsat osa. Ehitusel on neid praegu kolm.

„Chacal“ klass on ülnimetatud kolme riigi laevade seas kõige uuem. Viimasel aastal valmis saanud, viibivad nad praegu õieti proovisõitudel. Ametlikud proovisõidud on siiski läbi ja prantslased on nendega kaunis rahul. Nii näitas „Rateau“ turbiinidega varus-

tatud „Tigre“ kaheksatunnisel proovisõidul keskmiselt 35,93 slm., tarvitades selleks 52.000 H J. Üheksandal tunnil saavutati 58.000 H J juures isegi 36,7 slm., kuid on peaaegu kindel, et sellega veel viimane piir saavutatud pole. 18 sõlme kiirusega sõites, mis ainult 5.000 H J nõuab, ulatub laeva tegevusraadius 540 tonnilise õlitagavaraga 4.000 miili peale.

Häid tagajärgi olevat andnud ka kahurite proovimised, kuid lähemaid andmeid selle kohta pole korda läinud saada.

Võiks ainult tähendada, et nende eneste andmete järele kahurite laskekaugus umbes 130 mm — 20 klm ja 75 mm — 12 klm peale ulatub. Eriti võimsad peavad aga olema nende torpeedod, kui tõele vastab, et lõhkeainekaal neis (jälle nende eneste jutu järele) 280 kg on. Ainult 100 mm jämedama läbimõõdu juures seega ligi 3 korda rohkem lõhkeainet kui näit. meie torpeedodel (umbes 100 kg).

Oma ilme poolest tuletab „Chacal“ rohkem meelde kerget ristletjat kui torpedopaatide juhtlaeva. Ka oma suuruse ning kiiruse poolest on nad juba harilikust t.-p. juhtlaeva tüübist üle kasvanud. Tegelikult on neile antud kergete luureristlejate ülesanded; nad tegutsevad iseseisvalt, mitte nagu näit. Inglismaal, teatud arvu torpedopaatide juhtlaevana. Võib oletada, et „Chacal“ kl. ning veel rohkem praegu ehituselolevad 2690 tonnilised „Bison“, „Lion“ ja „Guépard“, millised 14 cm kahuritega varustatakse, Vahemerel uue sõjalaeva tüübi esitajateks kujunevad.

Lõpuks veel paar sõna „Simoun“ tüübilisest torpedopaadist, mis läinud nädalal Helsingit külastas. Tema veeväljasurve on 1455 tn, täie varustusega aga — 1800 tn. Relvastatud 4 — 13 cm, 1 — 7,5 cm ja 6 — 533 mm torpedotoruga. Kiirus — 33 slm. Masina võime — 30.000 H J.

See tüüp on võrdne umbes meie miiniristlejatega, omades siiski 3 torpedotoru vähem. Praegu on neid prantslastel ehitusel 12 „Simoun“ ja 10 täiendatud „Simoun“ tüübilist. Viimastel olevat kiirus ühe sõlme võrra suurem.

Sarnase torpedopaadi ehitus minevat maksima 25.464.000 Fr., „Chacal“ tüübiline aga — 41.164.000 Fr.

Allveelaev „Souffleur“. Pikkus — 85 mtr, laius — 7,0 mtr, sügavkäik — 5 m, veeväljasurve — 1130 tn pealvee ning 1410 tn veeall. Vee peal liiguvad nad kahe 1450 H J diiselmootori abil 16 slm kiirusega; vee all aga ühe 1800 H J elektrimootoriga 10 slm. Sõites 9 slm. kiirusega vee peal, ulatab nende tegevusraadius 7.000 miilini ning vee all — 105 miilini 5 slm. kiiruse juures. Relvastatud —

ühe 10,2 cm kahuri ning 10 — 550 mm torpeedotoruga.

„Souffleur“ ja tema 5 samasugust kaaslast — „Requin“, „Morse“, „Narval“, „Marsouin“ ja „Dauphin“ on Prantsuse I klassi allveelaevad; ühtlasi ka kõige suuremad, mis Prantsusmaal seni ehitatud. Mõned suuremad, mis neil olemas, on sakslaste käest üle võetud. „Souffleur“ ehk õieti „Requin“ kl. laevad on praegu ühed moodsmad ilmas ning kuuluvad oma suuruse poolest n. ö. normaalklassi. Ehk küll teatavasti ligi 3 korda suuremaid allveelaevu on ehitatud, ei saa neid nende suuruse tõttu väga aeglase veeluse manööverdamise pärast allveelaeva aktiivülesannete — vaenlase sõjalaevade hävitamine j. n. e. — juures sugugi kasulikult tarvitada. Ainult kaapersõjas, võitluses kaubalaevade vastu on nad otstarbekohased. Vastupidi, võrdlemisi väikesed võivad olla passiiv ülesannetega, rannakaitse allveelaevad. Peomaduste — merekindluse, tegevuspiirkonna ja kiiruse (mis siin võrdle-

mise väiksem on) — täitmine võimaldub siin juba 500—600 tn. juures. Pealetungi otstarbeks ehitatud allveelaev peab aga peale suurema tegevuspiirkonna omama ka suurema kiiruse, et ta liikuda võiks laevastikuga ühes; samuti peab ta võima pikemat aega merel viibida. Kõik see nõuab juba suuremat veeväljasurvet. Ilmasõja kogemused on näidanud, et kõige vastuvõetavam suurus umbes 800—1000 tn. (pealvee) on. „Souffleur“ tüübilised laevad, ehk küll veidi suuremad, vastavad siiski sellele praegu üldiselt läbi löönud suurusele, milliseid peale Ilmasõda kõigis suuremates mereriikides on ehitatud. Näit. Inglismaal n. n. L. kl. umbes 30 t. 1917/23 aastatel. Am.-Ühisriikides umbes 50 t., ehit. 1918/24 aastail. Itaalias on seni valmis 6 t. ja kavatsusel ehitada 8 t.

Kahjuks ei ole võimslik tuua lähemaid andmeid sarnase tüübi hinna kohta; võrdluseks võiks vast tähendada, et ligi 10 mtr. lühem miinipaniija-allveelaev maksab 7.000.000 Fr. H. K.

Majorite õppetsükl Prantsusmaal.

Kui kõrvale jätta spetsiaal võimlemis-vehklemise ja laskekursused, siis võib ütelda, et enne sõda sündis kogu ohvitseride õpetamine Prantsusmaal, nii hästi-pahasti kui seda teostati, ainult väeosades.

Ilmasõda tõi aga suure pöörde. Väeosades kestab küll ohvitseride õpetamine edasi intensiivsemalt kui enne, kuid peale seda korraldatakse nende tarvis iga aasta veel terve rida mitmesuguseid erikursusi, nagu leitnantide õppekursused väeliikide ja erialade järele, majorite õppetsükl, kõrgemad suurtükiväe kursused tehnika ja taktika aladel; kindralite ja kolonelide informatsiooni tsükl ja palju teisi.

Nõuab ju modern sõda ohvitserilt-juhilt meisterlikku oskust praeguste mitmekesisiste ja täiusteni viidud võitlusabinõude kasutamisel ja erilist vilumust olukordade hindamisel, makstes halastamatult ja veriselt kätte iga hooletuse, iga tehtud vea. Sellepärast on ka ohvitseri ülesanne muutunud vastutusrikkamaks kui kunagi enne, kohustades teda alalisele õppimisele, harjutamistele ja enesetäiendamisele.

Seda õppimist ja enesetäiendamist suunib Prantsuse sõjaväe kõrgem juhatus eelpool tähendatud mitmesuguste kursuste ja õppetüsklite kaudu.

Majorite õppetsükl, millest minul võimalik oli osa võtta, algas Versailles 25. mail kõikide väeliikide ohvitseridele ühisena kursusena. Sellel ühiskursusel oli 55 jalaväelast, 37 suurtüki-

väelast, 20 ratsaväelast, 20 inseneri- ja 18 lennukiväelast. (Majorid ja mõned vanemad kaptenid). Brevet'sid oli teiste hulgas 24. Sideks oli ka merevägi omalt poolt kursusele saatnud kaks ohvitseri. Väljamaalasi oli kokku 24.

Ühiskursus kestis kuni 3. juulini, sellest kolm nädalat Versailles ja teist kolm nädalat Coëtquidani laagris.

Peale ühiskursuse korraldati samadele ohvitseridele veel erikursused väeliikide järele:

Jalaväelastele Coëtquidani laagris 5. kuni 17. juulini.

Suurtükiväelastele Mailly laagris 5. juulist kuni 4. augustini.

Ratsaväelastele Saumuris 5. kuni 22. juulini.

Inseneriväelastele Versailles 5. kuni 24. juulini ja lennukiväelastele sealsamas 5. kuni 22. juulini.

I. Ühiskursus.

A. Versailles. Ühiskursuse juhatajaks oli suurtükiväelane kindral Pujos; tema abilisteks — vanemad ohvitserid väeliikide ja erialade õppetsentrumitest (centres d'études).

Õppekavas olid loengud, harjutused kaardil ja mõned visiidid relvtüüpidega, sideabinõudega, lennumaterjaliga jne. tutvumiseks.

Loengud peeti amfiteatris harilikult enne lõunat; neis toodi kokkuvõtlikult esile üksikute relvliikide omadused ja anti mõningaid näpunäiteid praktiliste ülesannete lahendamiseks.

Õppetöö pearaskus lasus aga praktilistel harjutustel kaardil. Nende praktiliste harjutuste tarvis jagati kõik õpilased ära kümnesse gruppi. Gruppide juhatajateks ehk instruktoreteks olid väeosadest komandeeritud vanemad ohvitserid, suuremalt jaolt kolonel-leitnandid.

Praktiliste harjutuste raiooniks kaardil oli valitud Coëtquidani laager ja selle lähem ümbrus, et hiljem võimalik oleks samu harjutusi ka maastikul tegelikult läbi teha.

Teemid olid kursuste juhatause (kindrali ja tema abiliste) poolt kokku seatud ja ühiselt gruppide juhatajatega nii kaardil kui ka maastikul läbi arutatud.

Iga õpilastele välja antud teemi algul olid ära tähendatud vastavad määrustikkude paragrahvid, milliseid ülesannete lahendamisel käsitada ja selgitada taheti.

Praktilistel harjutustel asetati grupi juhataja poolt õpilased konkreetseesse olukorda ja lasti neid siis tegutseda, motiveerides igatastutud sammu, igat tehtud korraldust. Ohvitseridel oli oma mõtete ja vaadete avaldamisel täielik vabadus. Kursuse avamisel tähendas kindral Pujos: „Kui Teie gruppides ühe ülesande läbi olete arutanud, siis saate grupi juhatajalt teada ka juhatause poolt vastu võetud lahenduse; kuid meie ei pretendeeri mitte, et see juhatause lahendus ainuõige oleks. Teie võite arvustada ja otsustada kõigesuuremas vabaduses, sedaanam, et Teilesiin mingisugust hindamist ei saa olema“.

Hiljem laagris väljamaalaste poolt korraldatud vastuvõtmisel rõhutas kindral Pujos, et Prantsuse demokraatlikus sõjaväes igale alluvale lubatud on esineda oma ülema ees oma arvamisega ja nõuandmistega. Ainult kui ülem oma lõputuse on teinud ja kindla korralduse andnud, peab alluv seda vastuvaidlemata täitma.

Versailles anti ohvitseridele iga nädal lahendada üks teem. Teemi järk-järguline arutamine kestis kolm õhtupoolikut. Järgnevatel päevadel esinesid siis erialade õpetajad amfiteatris üldiste kokkuvõtetega ja täiendavate seletustega.

Esimesel nädalal arutati diviisi ja armee korpusel luuregrupi tegevust lähenemisei, rännakul, avangardi liikumist ja vaenlasega kontakti astumist.

Järgmisel nädalal käsitati jalaväe rügementi kaitseseisukorras ja lõpetati kolmandal nädalal pealetungi-lahinguga.

Viimase teemi juures pandi toime ankeet, et näha kui paljud ohvitseridest ründamisel soovivad liikuvat suurtükikivile tulerulli (barrage roulant). Selgus, et rõhuv enamus liikuvat tulerulli küllalt mõjuvaks ei pidanud ja eeldasid kontsentreeritud tuld teatud vastupanupunktile. Tulerulli (barrage fixe) pooldati ainult esimese positsiooni ründamisel.

Huvitav on ära märkida, et ohvitseridelt (vastandina endistele Vene koolidele) harjutuste juures kaardil kunagi kirjuid krokiisid ei nõutud, vaid ikka kalk-paberit lubati tarvitada, kuhu, peale käsitusel olevate väeosade seisukorra, üles tuli tähendada ainult paar maastiku punkti kalki orienteerimiseks kaardil. Sarnase kujundusviisi juures on juhatajatel alati võimalus täpselt näha, kuidas on kaardi järele maastikku käsitatud ja ära kasutatud.

B. Coëtquidani laagris. — Laagris tulid järjekorras praktilisele lahendusele samad teemid maastikul, mis Versailles kaardil läbi olid arutatud. (Et välja antud kaardid vananenud, siis pidid õpilased maastikul mõndagi oma varem tehtud korraldust ja otsust muutma).

Gruppides jagati osad ohvitseride vahel ära: kes pidi tegutsema rügemendiülemana, kes pataljoni ja kompaniide, kes suurtükiväe grupi, patarei jne. ülemana. Tuli nii sapööridel ja suurtükiväelastel kui ka ratsa- ja lennuväelastel juhtida jalaväe üksusi ja osi, ning ümberpöörduvalt: jalaväelased pidid tihti tegemist tegema teiste väelikeidesse puutuvate küsimustega.

Teemis figureerivate väeosade ülemaateks määratud ohvitserid ei tegutsenud aga mitte ükski; nende korraldusi ja samme arutati terve grupiga, nii et lõplik lahendus teatud määralt n. ü. komisjoni töö tulemuseks oli.

Gruppides otsustatud lahendused tulid pärast õpetajate juhatusel üldisele ja igakülgsel arutusele, kus nendest siis lõpuks kõige otstarbekohasem, juhatause omaga suhtuv (harilikult küll suuremaid lahkuminekuid ei olnud), välja valiti ja kohalolevaid väeosasid kohe näitlikult kujundada lasti.

Laagris näidati ohvitseridele ka tegelikku suurtükikivile juhtimist ja korrekteerimist, side abinõude funktsioneerimist, jalaväe relvade tulistusvõimeid jne. Eriti efektselt kujundati tulistusplani (plan du feu) teostamist öösi valgustavate kuulidega (balles traceuses).

Üldkursuse lõpul korraldasid väljamaa ohvitserid prantslastele vastuvõtu, kus minul kui kõigevanemal nende nimel kõnega tuli esineda. Ütlesin kokkuvõtelt: „Võidurikas Prantsuse sõjavägi on oma lahingudoktriinide ja õppemeetoditega saanud eeskujuks teiste riikide sõjavägedele. Nende doktriinide ja meetoditega tutvumiseks tulevad Prantsusmaal ohvitserid kõigist ilmakaartest. Ja nad tulevad seda suuremal arvul, et Teie neid lahtise südamega vastu võtate, mida meie kõik siin tunda saime ja õnnelikud oleme tunnustama. Hindame kõrgelt seda Teie tõelikku sõjaväelist seltsimehelikkust, mille õhkkonnas meie selle väga huvitava ja õpetliku kursuse kestel endid iialgi võõrastena ei tundnud.“

Kindral Pujos tähendas, et prantslastele väga austav on, kui väljamaa ohvitserid nii suurel arvul Prantsusmaale õppima tulevad. Ütles, et Prantsuse ohvitserid õnnelikud on oma väljamaa kolleegadelt kuulma arvustusi ja teada saama nende sõjavägedes valitsevaid doktriine ja tarvitusel olevaid õppemeetode.

B. Jalaväe kursus.

Paistis ebaloomulikuna, et väeliikide kursused korraldati ühiskursuse lõpul. Oleks igatahes otstarbekohasem olnud, kui väeliikide ohvitseridel oma eriala kursused tsükli algul läbi oleks lastud teha. Jalaväe kursuse juhataja kindral Saumon, kes ühtlasi ka Jalaväe Õpetsentrumi (Centre d'Études de l'Infanterie) juhatajaks Versailles, palus tungivalt ohvitseri omis märkustes*) juhtida selle asjaolule nende tähelepanu, kelledest oleneb järgmise tsükli korraldamine.

Jalaväe kursusel tulid veel kord kitsamates raamides lahendamisele mõned üldkursusel läbi arutatud teemid, nagu lähenemise rännak, vaenlasega kontakti astumine ja pealetungilahing tankidega. Pean tähendama, et nii ühis- kui ka väeliigi kursustel prantslased sagedasti tegutseda armastasid tankide toetusel. Oli mõnel kompaniil raskusi edasilikumiseks, kohe saadeti välja uus kompanii tankide sektsiooni toetusel, kes pealetungi pidi jätkama. Isegi eelpostide ründamiseks, kus ei teatud, millist vastupanu vaenlane võib näidata, pandi kord tankid tegevusse. Pealetung pidi algama enne päikese tõusu ja vaenlasele ootamatult. Minule paistis, et tankide asumine lähteseisukohale jalaväe positsioonide ligidusse, mis vaenlase eelpostidest ainult paarisaja meetri kaugusel, ootamatuse nurja võib ajada. Grupi juhataja aga seletas, et

aeglasel käigul tankid oma liikumist välja ei anna.

Kursuse üheks tähtsamaks osaks oli õpilaste poolt näitlikkude õppe-manöövrivite korraldamine kompaniidele ja pataljoniidele. Mitmest ohvitserist koosnevad komisjonid valmistasid igäiks ühe teemi. Nendest valiti üks välja, määrati siis tarvilik arv ohvitseri manöövri korraldajateks, läbiviijateks ja vahekohtunikudeks. Igale manöövrile järgnes ühine mõttevahetus, kus nii tegelasteks kui ka pealtvaatajateks olnud ohvitserid oma arvamiste, arvustuste ja seletustega esinesid.

Eeskavas oli veel loeng jalaväe relvastuse üle ja sellele järgnev praktiline laskmine jalaväe relvadest, kuhu väljamaalastele juurepääsu ei võimaldatud.

Huvitav oli kuulipildujate kompanii kaudne laskmine. Alguses peeti teoreetiline loeng kaudse laskmise üle, siis näidati, kuidas seda laskmist tuleb tegelikult korraldada ja juhatada, siis viidi meid ühe kalju varju, millest mõnikümme meetrit ettepoole üle meie peade kogu kuulirahe pidi juhitama. See koht oli kuulipildujate seisukohast umbes 2500 meetri kaugusel. Laskmine õnnestus üllatavalt hästi; kaardi järele tulistus-objektiks valitud pindala külvati tiheda kuulirahega üle, mida sadas nagu vihma.

Seda laskmist korraldas eriliselt spetsialiseerunud ohvitser-instruktor. Väeosades, nagu kuulsin ja nagu minul Bar-le Duc'is ise võimalik näha oli, ei seisa see väga tähtis ala aga mitte tarvilikul kõrgusel. 91 J. Rügemen dis küsis diviisi jalaväe juhataja kindral ühelt kuulipildujate kompanii ülemalt, kas ta kaudse laskmise teooriat tunneb, ja sai eitava vastuse.

J. J—r.

Ungari sõjavägi ja kaasaegne Ungari.

Märkus: Et paremini tundma õppida meie vennasrahva Ungari sõjalist jõudu, peab tundma laiemalt Ungarit; selleks annab toimetuse ruumi kokkuvõtlikule ülevaatele kaasaegsest Ungarist.

I. Sõjavägi.

Ungari sõjavägi või n. n. kuninglik Ungari honved on korraldatud Trianoni rahulepingu järgi. Trianoni rahuleping 4 juunist 1920 a. nõudis Ungarilt tema sõjavõudude demobiliseerimist ja sundusliku sõjaväeteenistuse ära kaotamist.

*) On kombeks, et tsükli lõpul annavad ohvitserid kirjalikult omad märkused ja nõuanded järgmiste kursuste organiseerimiseks.

Selle lepingu järele võib Ungari pidada ainult 35.000 sõjaväge, mille ainsaks ülesandeks on korra alalhoidmine sisemaal ja piiripolitsei teenistus.

Kuninglik honved (regulaar sõjavägi) koosneb 35.000 mehest, neist 1750 ohvitseri, 2334 allohvitseri ja 30.916 sõdurit.

Relvastus.

Jga 1000 mehe peale on relvastust järgmiselt: 1150 püssi, 15 kuulipildujat, 3 kahurit, mille kaliiber alla 105 mm ja 2 kaeviku mortüüri kaliibriga alla 260 mm.

Kokku on terve armee peale 40.250 püssi, 525 kuulipildujat, 105 kahurit ja 70 mortüüri.

Relvastus on modern, kuid ebaühtlane ja puudulik, iseäranis tuntakse puudust kuulipildujatest. Kahurvägi oma umbes 100 kerge ja keskmise kaliibri kahuritega ei suuda abistada 7 sega brigaadi (diviisi) ega suuremaid koonduisi moodustada. Raske kahurvägi puudub täiesti (on keelatud liitlaste poolt kõigile ilmasõjaaegsetele vastastele). Kahurväes on suuremalt osalt 8 ja 10,4 cm väljasuurtükid ning 7,5 cm mäesuurtükid.

Jalaväe relvastusse kuuluvad: 8 mm Mannlicheri repetiir-püss, püssitikk, käsigranaadid ning Maximi ja Schwarzlose kuulipildujad.

Ungari sõjaväe vorm on juurdelisatud ülesvõtetes ilmekalt väljendatud.

Ungari jalaväe allohviteri ja ohvitseri paraadivormis võib meie mõistete järgi võõrastavalt vaadelda seda Sioux indiaanlaste pealikute ilustust — faasani või kalkuni sulgede tutti, mis paraadivormi mütsi ehib nii allohviteril kui ka ohvitseril. Teiselt poolt on aga lahingu- (väli-) vorm täitsa tagasihoidlik ja siin on igasugune läikivate nõopidega edvistamine („inglise“-viisiline, nagu seda meie väli- vormi läikivate nõopide eest esimaadlejad

nimetavad) juba täitsa kõrvaldatud ja vormile on antud lihtne ja lahingus ning väljal hästi maskeeritav täitsa otstarbekohane „saksa“-viisiline ilme (isegi paguniteta).

Organisatsioon.

Ungari honved reorganiseeriti ametlikult 4. V. 1922 vastava dekreediga.

Praegu koosneb honved: 7 sega brigaadist (diviisist), 4 husaari rügemendist, 3 pioneeri pataljonist ja 4 iseseisvast patareist.

Seega brigaad on praegu olemasolev suurem strateegiline üksus; tema koosseis: 2 kolme-pataljonilist jalaväe rügementi,

1 jalgratturite pataljon (2 karabiini ja 1 kuulipilduja kompanii),

1 husaari eskadron,

1 kahurväe divisjon 3 patareiga (suurtüki, haubitsa ja mäepatareid),

1 miinipildujate kompanii,

1 side kompanii,

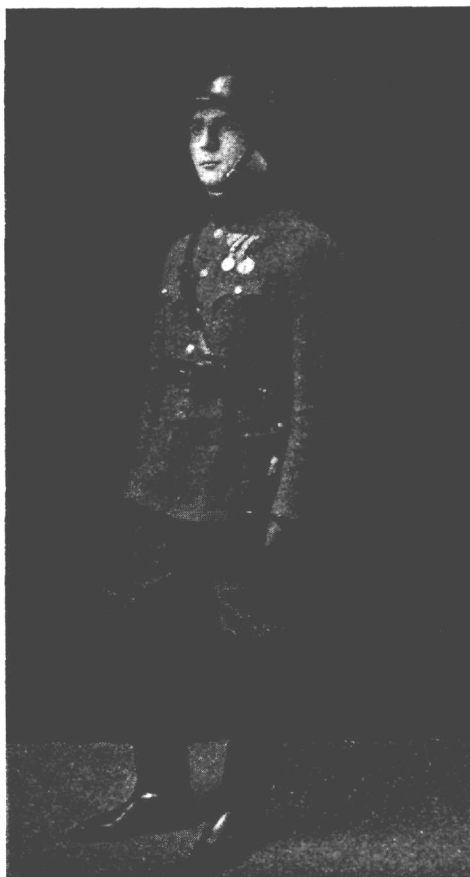
1 voori divisjon,

1 auto jaoskond.

Jalaväe pataljonis on 3 laskur- ja 1 raskekuulipildujate kompaniid. Ühes husaari rüge-

Ungari jalaväe ohvitser paraadivormis.

Jalaväe noorem-ohvitser välivormis.

Husaari ohvitser paraadivormis.

Husaari-allohvitser paraadivormis.

mendis on 2 divisjoni, igas divisjonis ainult 1 karabiini (rivi) eskadron ja 1 kuulipildujate eskadron, seega 4 eskadroni rügemendis.

Pioneer pataljonis on 2 pioneer kompaniid, 1 sillaehituse ja 1 helgiheitjate rühm.

Loetletud organisatsioon peab Trianoni lepinguga kooskõlas olema. Seni on liitlaste kontrollkomisjoni poolt palju kõrvalekaldu mis segabrigaadi koosseisu ilmsiks tehtud, näit. ei tohi olla ei side kompaniid, ei voori divisjoni, ei auto-jaoskonda. Sarnane olukord piiratud väljavalikuga annab honvedile ebaelastilise organisatsiooni, iga vähem kui koosseisu suurendamine toob lepingu rikkumise.

Dislokatsioon.

Segabrigaadid on kogu Ungari territooriumi peale ära jaotatud, moodustades korpuse või sõjaringkondade raioone; iga brigaad on tähtsamal maakonnalinnas, nii näit. 1 brigaad Budapestis, 5. Kecskemetic, 7. Miskolczis jne.

Kõrgemasse väejuhatusse kuuluvad sõjaministerium ülemjuhatajaga ja üksikute väeliikide inspektorid.

Komplekteerimine.

Honvedi rekruteerimise seaduse põhjal seisab honved koos ja täiendatakse ainult vabatahtlikkude kaudu, kes 12 aastaks teenistusesse astuvad. Sõdurid kohustavad end samuti kui Saksamaal ja Bulgaarias vabatahtliselt 12 aastasele vahetpidamata teenistusele. Peale 6 aastast teenistust võib mehi puhkusele lasta, kuid nad arvatakse siiski sõjaväe üldise arvu hulka ja nende arvu võrra ei või sõjaväe järgmise 6 aasta jooksul suurendada, see on neile ei tohi võtta asemikke. Ohvitserid on kõik elukutselised. Ohvitserid peavad tegevas teenistuses teenima vahetumalt 20 aastat.

Ohvitserid valmistatakse ette ainukeses Ungari ohvitseride koolis, n. n. kuninglikus Ungari Ludovika akadeemias, kust neid peale neljaaaastast õppekursust ilma vahepealsete staažideta väeosades otsekohe ohvitseridena välja lastakse. Selles eraldub Ungari

Ungari jalaväe allohvitser paraadivormis.

ohvitseride ettevalmistust sakslaste ettevalmistustest, — sakslastel nimetatakse ohvitseride kandidaadid ohvitserideks alles väeasades. Vabatahtlikkude rekruteerimine sünnib omavalitsuste kaudu. Valitsus annab omavalitsus-asutustele õigel ajal teada missugune arv vabatahtlikke käesoleval aastal rekruteerida. Kandidaadid vaadatakse arstliselt läbi ja 8 nädala jooksul antakse neile sõjaväe kohaliste valitsuste poolt teada, kas nad on leitud sõjaväkke teenistuseks kõlblikkudeks. Kõlblikuks tunnustatud peavad 1 kuu prooviks teenima. Kohaline sõjaväe valitsus otsustab siis, kas neid lõplikult teenistusse vastu võtta või kõlbmatuks tunnustada. Samuti vabastatakse omal soovil peale prooviteenistust sarnane kandidaat, kes ei soovi lõplikult teenistusse astuda. Prooviteenistuse aeg loetakse 12 aastase teenistuse hulka.

Kõigist rahulepingu täitmiseks vastu võetud seadustest järgneb, et sõjalise jõu üldine arv, mis Ungaril on lubatud pidada sisemise ja välise rahu alalhoidmiseks, on järgmine:

regulaar sõjavägi (honved)	35.000	meest
sandarmivägi	12.000	„
politsei	12.000	„
jõepolitsei	1.620	„
tollipolitsei	4.500	„
finantsvalvureid	3.000	„
metsavahte	624	„
Kokku	68.744	meest.

* * *

„Ei ole maad, kus ei oleks mullasängis puhkamas Ungari sõdureid.“

Ungaril on olnud ajalooline ülesanne olla alati puhvriks Öhtu-Euroopa ja idast peale tungivate rahvaste — mongoolide ja türklaste vahel. Olles puhvriks, mille vastu rauges nende idast peale tungivate rahvaste pealetungi iha, on Ungari ise selle Öhtu-Euroopa kultuuri päästmiseks suuri ohvreid kandnud, maa on mitmel korral rahvalagedaks tehtud. Nii näiteks paigutati saksa kolonistid Ungari kuningate (Geisa II ja Bela IV) poolt peale suurt mongoolide pealetungi (1245 a.) täitsa rahvalagedale maale (elavad praegu rohkemal arvul Siebenbürgeni maakonnas).

Sügava löike Ungari ajaloos moodustab Türgi okupatsioon (1526—1686). Ainult kuulsa väejuhi Savoiija hertsogi Eugeni abil said Austria väed türklaste üle võidu ja võimaldasid Austria lipul lehvida Ungari üle.

Ilmasõja ajal kaotas Ungari umbes 600.000 meest.

1918 a. lõpul tungisid tšehhid, serblased ja rumeenlased Ungarisse ning võtsid ära neile liitlaste poolt lubatud maakonnad. Saksa kindral Mackenseni väed sunniti Ungari

minister-presidendi Karolyi poolt sõjariistade väljaandmisele, Mackensen ise võeti vangi ja anti välja liitlastele. Märtsikuus 1919 a., kui meil Vabadussõjas juba vaenlane riigi piiridest välja oli tõrjutud, algasid sisemised enamlised rahutused Budapestis. Presidendiks kuulutati sotsialist Garbai, kuna terve valitsuse hingeks oli väliskomissar Bela Khun. Moodustati nõukogud üle terve Ungari. Seda aega kasutasid rumeenlased; sisse tungides Ungari ja vallutades Budapesti, kukutasid nad enamlise valitsuse. Budapest oli rumeenlaste käes 3. VIII — 14. XI. 1919 a., s. o. üle 3 kuu, nii siis võidetud maa — „à la guerre comme à la guerre“.

16. XI. 1919. liikus n. n. „rahvuslik armee“ admiral Horthy juhatusel Budapesti.

Rahvuskogu astus 16. II. 1920 a. kokku ja kuulutas Ungari kuningriigiks. Vastava kuninga kandidaadi valik lükati edaspidise aja peale, Horthy jäi määramata aja peale ajutiseks riigipeaks.

Praegune Ungari parlament, kes 1922 a. admiral Horthy riigipeaks kinnitas, on valitud 5 aastaks ja koosneb 245 liikmest.

Väike-Ungari ja Suur-Rumeenia oleks õigemini nende vastoluliste riikide nimetus pärast 1918 a. piirijaotust, karpimist ühelt poolt ja „ilma teenimata juurdekinkimist“ teisele poolele. Nende riikide saatus on Trianoni rahulepinguga seotud nõnda nagu ühe kaalu vaeausid: ühe langemine annab teisele tõusu.

Suur-Ungari oli oma geograafilise iseloomu poolest mudelnäide ühest geograafilisest individuumist ja oli kui loodud üheks lahutamatuks riigiks. Kuid üal ei ole ta ühtlast rahvuslikku üksust enesest kujutanud. Ühes Fiume sadamaga oli Ungaril 1910 a. 282.870 ruutklm ja 18,3 miljoni rahvast, millest kõigest 9,9 miljoni ungarlasi, 1,9 miljoni sakslasi, 1,9 milj. slovakklassi, 2,6 miljoni rumeenlasi ja umbes 1,5 ruteenlasi, serblasi ja kroaate (195.000); sellest on näha, et ungari rahvast oli kõigest pool tervest rahvaarvust. Trianoni rahulepingu järele kaotas Ungari 72,6% territoriumist ja 77,6% rahvaarvust, ning kaasaegne Ungari on praegu ainult 92.916 gkm — 7.980.143 elanikuga. Üle 3½ miljoni ungarlasi loetakse praegu väljaspool Ungari piire elamas.

Rahvaarv on võrdlemisi tihe: 86 inimest 1 r. klm peale, võrreldes Eestiga — 26 inimest 1 r. klm peale. Väärrib tähelepanu iseloomulik nähtus, võrreldes ümbruskonna riikidega, et Ungari rahvas on kõik võrdlemisi ühtlaselt üle maa ära jaotatud maal ja väikestes alevites, ainult pealinnas Budapestis ühes eeslinnadesega on 1.250.000. Ungaris on veel ainult 2 linna, kus rahvaarv üle 100.000 elaniku tõuseb (Szegedin ja Debreczin), kuid umbes 40% tervest

rahvaarvust elab alevites 10.000 elanikkude arvuga.

Maa on kandnud suuri ohvreid ja raskusi sõja ja selle tagajärgede all.

Finantsalal läks Ungaril 2 miljardi hoiussummasid kaduma. Maareform on teatud viisil ka osaliselt teostatud ja umbes 900.000 endist talupoega on saanud maad.

Väliskaubanduse alal on vähenenud sissevedu. Kuna 1922 a. 400 miljoni kuldkrooni

eest kaupa sisse veeti, tehti seda 1925 a. ainult 40 miljoni kuldkrooni eest. Selajal on aga välja-vedu suurenenud 700 kuldkroonini. Välja veab Ungari peaaesjalikult tooresaineid, toidu- ja maitseaineid: jahu, loome, veine, lambavillu, voodipadja sulgi, liha, mune, tubakat ja teravilja. Ungari veinid (olngugi, et ka naabrid — Jugoslaavia, Rumeenia j. t. selle firma all veine turule lasevad) on kuulsad üle ilma. W. F.

Sõjaasjanduslik ajakirjandus meil, Lätis ja Poolas.

R. Masing.

Meil on praegu üks sõjaasjanduse ajakiri — „Sõdur“ ja üks kaitseleidi ajakiri — „Kaitse Kodu“. See on kogu meie perioodiline sõjaasjanduslik kirjandus. Sellele vähesusele vaatamata kuulub ajuti häält, mis loevad sellegi paljaks.

Meie naaber Läti on sõjaasjandusliku ajakirjanduse poolest meist 5—6 korda rikkam. Nagu näha taipab Läti rahvas ja valitsus paremini riigikaitse ja sõjaasjanduse küsimuste populariseerimise ja arendamise vajadust, püüdes seda rahaliselt kõigiti toetada.

Praegu ilmuvad Lätis 6 sõjaasjanduslikku ajakirja:

„Latvijas Kareivis“ (Läti Sõdur) — ilmub igapäev umbes meie „Kaja“ suuruses. Leht on määratud sõjaväele, kaitseleidule ja kõigile, kes tunnevad huvi riigikaitsest ja Läti kaitseväge sisemisest elust ning arengust. Lehe peamine eesmärk ongi äratada huvi rahvas riigikaitse vastu ja populariseerida sõjaasjandust. Ta valgustab erapooletult poliitilisi sündmusi siseriigis ja välisriikes ning pakub lugejaile värskemaid teateid oma ja välisriikide sõjaväe elust. Palju tähelepanu pühendab leht naaberriikidele.

„Militaru Rakstu Krajums“ (Sõjaliste kirjutuste kogu) — ilmub armee komandöri väljaandel iga 2—3 kuu tagant 200—220 lhk. suuruses. See ajakiri on määratud ohvitserkonnale ja neile, kel on teatav sõjaline haridus. Selles ajakirjas ilmuvad Läti sõjaväelaste ja sõjateadlaste algupärased ja tõlgitud tööd sõjaasjanduse alalt. Ajakiri püüab arendada Läti ohvitserkonna sõjalist haridust ja mõtlemisviisi. Ta on Läti sõjakultuuri tasapinna peegeldajaks.

„Artilerijas Apskats“ (Suurtükiväe ülevaade) — ilmub suurtükiväe inspektori staabi väljaandel 1 kord kuus. Ajakiri on määratud peaaesjalikult suurtükiväelastele-ohvitseridele. Ta omab tehnilise iseloomu.

„Technikas Apskats“ (Tehnika ülevaade) — ilmub tarviduse järele, harilikult 2—3 kuu

tagant. Väljaandjaks on tehnilise diviisi staap. Sisaldab kirjutusi tehnika alalt ja on määratud tehnilistele vägedele.

„Aviacija“ (Lennuvägi) — ilmub tarviduse järele lennುವäge staabi väljaandel. See on tehniline ajakiri lennುವägele.

„Aizsargs“ (Kaitseleidlane) — ilmub kaitseleidi staabi väljaandel 1 kord kuus. Ta on määratud kaitseleidlastele, eraisikutele ja eriliselt noorsoole. „Aizsargs“ püüab populariseerida kaitseleidi ja noorsoo ühingute eesmärke rahvas. Ta propageerib eduga rahva ja noorsoo kehalise ja moraalse kasvatus vajadust.

Loetus tunnustab, et Läti suudab oma ravale ja sõjaväele pakkuda 6 sõjaasjanduslikku ajakirja. Sellejuures Läti on soetanud omale sõjaasjanduse alal meist 2—3 korda suurema omakeelse kirjanduse. Julgesti võib öelda, et kõik sõjaasjanduse alad on leidnud valgustust kodukeeles, on igale rahvaliikmele kättesaadavad.

Ka on püütud rahuldada tähtsamaid nõudeid sõjaasjanduse ajakirjanduse alal. „Latvijas Kareivis“ ja „Aizsargs“ rahuldavad laia massi, pakkudes sõdurkonnale ja kaitseleidule huvitavat, kaasakiskuvat ja kergelt lugemist.

„Militaru Rakstu Krajums“ kasvatab ja arendab ohvitserkonda ja on Läti sõjalise mõtte edasiviijaks.

„Artilerijas Apskats“, „Technikas Apskats“ ja „Aviacija“ selgitavad uusi tehnilisi saavutusi erialadel ja on õppeabinõudeks tehnilistele vägedele.

Poolas ilmub umbes 25 sõjaasjanduse ajakirja. Loetlen siin vaid populaarsemaid:

„Polska Zbrojna“ — ilmub igapäev ja valgustab peaaesjalikult Poola sõjaväe sisemist elu. Ajaleht on määratud sõduritele, allohvitseridele ja ohvitseridele.

„Bellona“ — teaduslik sõjaasjanduslik ajakiri ilmub 1 kord kuus. „Bellona“ on vanem Poola sõjaline ajakiri, ta on võitnud omale

nime kogu Euroopa sõjakirjanduses. „Bellona“ artikleid refereerivad paremad sõjaasjanduse ajakirjad.

„Przeład Wojskowy“ (Sõjaväeline ülevaade). Perioodiline ajakiri, mis valgustab peajasjalikult välismaade sõjalist elu ja sõjaasjanduse edusamme.

Poola sõdurkonnal on kaks nädalalehte: „Żolnierz Polski“ (Poola Sõdur) ja „Żolnierz Wielkopolski“ (Suur-Poola Sõdur). Allohvitseridel on nädalaleht „Podoficer“ (Allohviter).

Kõikidel Poola väeliikidel ja teenistustel on omad sõjaasjanduse ajakirjad. Sõjaväe kehalise kasvatus huvides ilmuvad kaks ajakirja: populaarne ja rikkalikult illustreeritud „Stadion“ ja „Reduta“.

Neile lisaks ilmub hulk sõjaasjanduse ajakirju, mis antakse välja kütiseltside, reservohvitseride liitude, sõjaasjanduse ühingute ja teiste organisatsioonide poolt nagu: „Głos oficera rezerwy“ (Reservohvitseri hääl), „Hallerczyk“ — endiste kindral Haller'i sõjaväelaste häälekandja ja teised.

Vaadeldes seda nimekirja peame tunnustama, et Poola valitsus on riigikaitse küsimuste populariseerimist ja käsitamist hinnanud küllaldase tähelepanuga.

Poola sõjaasjanduslik ajakirjandus rahuldab kõik nõuded. Osa ajakirju populariseerib riigikaitse küsimusi massides. Need ajakirjad on määratud peajasjalikult sõdurkonnale, allohviteridele ja sõjaväest huvitatuile. Teine osa ajakirju arendab ohvitserkonnas sõjakunsti ja sõjalist mõtet. Kolmandasse liiki kuuluvad tehnilised sõjaasjanduse ajakirjad eriväeliikidele ja teenistustele. Neljas osa on kaitseliidu, reservohvitseride ja igasuguste ühingute sõjalised ajakirjad. Viimaste ülesanne on rahva moraalne ja füüsiline kasvatus ning sõjaväeliste traditsioonide alalhoidmine.

Meie „Sõdur“ on ainsam. Juba see asjaolu seab talle ette suuri ja raskeid ülesandeid. Ta

peab rahuldama kõiki soove. Ta populariseerigu sõjaasjandust rahvas, ta olgu sõjateaduslik ajakiri ja valgustagu sõjaväkke puutuvaid küsimusi; tõstku sõjaväelaste kultuurilist tasapinda ja olgu Eesti sõjalise mõtte kandjaks. Peale selle on ta veel häälekandjaks eriväeliikidele ja peab valgustama modern tehnilisi küsimusi. Ühesõnaga: ta peaks olema sõjaasjanduse ajakiri sõdurkonnale, allohviteridele, ohvitserkonnale eriväeliikidele ja rahvale.

Jälgides „Sõdur“i arenemiskäiku, näeme et ta on püüdnud visalt neid ülesandeid täita. Sellejuures on ta tahes ehk tahtmata ühele või teisele poole kaldunud. Praegu on „Sõdur“ suundunud rohkem teaduslikuks sõjaasjanduse ajakirjaks neile, kel on teatav sõjaline haridus. Teiselt poolt on ta muutunud „Eesti Sõduriks“, mille ülesanne on oma sõjaväe sisemise elu ja arengu, edu ja puuduste valgustamine. See kallak on võitnud „Sõdurile“ poolehoidu Eesti sõjaväes ja naaberriikide sõjavägedes. Läti, Leedu ja Soome sõjaasjanduse ajakirjad refereerivad ikka sagedamini „Sõdurit“. Siseriigis oodatakse huviga „Sõduri“ numbreid.

Arvestades sellega peaks meie oma ainsamat sõjaasjanduse ajakirja praegusel kujul ja suunas kindlasti edasi kultiveerima. Ka „Sõdur“i ühendamine „Kaitse Koduga“ ei annaks häid tagajärgi, vaid oleks mõlemile ja eriliselt mõlemate lugejaskonnale suureks kahjuks.

Ka naabritest jääksime sellega liig kaugele maha. Ei ole ühtki sõjaväge Euroopas, kel puuduks rikkalik sõjaasjanduslik ajakirjandus. Meie hindamegi Prantsuse ja Saksa sõjalist kultuuri kõrgelt just selletõttu, et neil mõlemal on arvurikkam ja parem sõjaasjandusline kirjandus ja ajakirjandus.

Arvan, et „Sõdur“i tähtsus sõjaväes ei ole sugugi vähem, kui mõne informatsiooni kursuste organisatsioonide. Kursustele pääsevad ainult vähesed, kuna „Sõdur“i veergudelt ammutab uusi ideid kogu sõjavägi.

Õised lennud.

K. A b e l.

Õisete lendude vajadus tuli esile juba Ilmasõja ajal, kui päevased lennud muutusid ikka raskemaks maapealt tegutsevate õhujõuvastaste abinõude kasvu ja õhulahingute intensiivse arenemise tõttu. Õine lend on küll iseenesest raskem päevasest lennust, kuid õöpimedus on hääks kaitseks vaenlase mürskude ja hävitajate eest. See asjaolu võimaldab öösel palju madalamalt lennata, kui päeva ajal, mis pärast on võimalik täita niisuguseid ülesandeid, mis päeval ajal läbiviimata. Lendude

võimalus õisetal tundidel pikendab õhujõudude kasutamise aega ja ühtlasi suurendab ülesannete arvu, mida võib õhujõudude peale panna. Õhuvaatluse eest kaitsmiseks on mere ja maa jõud sunnitud oma strateegilisi ja taktilisi liikumisi ja ümberpaigutusi toimetama pimeduse varjus, mis nõuab lennuväelt maapealsete jõudude vaatlemise ja ründamise oskuse arendamist öises olukorras.

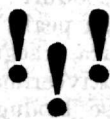
Meie oludes omavad õised lennud iseäralise tähtsuse selletõttu, et meie võimalikud

3

paremust on uuesti välja lastud

PINNA-paberossidel**20 tk. 25 mk.:**

- 1) headus, segu, maitse, aroom — on midagi hoopis iseäralist.
- 2) suurepärase pakkimine.
- 3) tõesti kõigile kättesaadav hind.

A/S. Laferme.

vaenlased on õhujõudude poolest ülekaalus ja võivad saavutada õhus ülevõimu. Ülevõimu all õhus peab mõistma niisugust seisukorda, kui üks pool teise suhtes omab teatud vabaduse oma õhujõudude tegevuses, peaaegselt vaatluse töös, takistades ühtlasi vastase poole õhujõudude samasugust tööd. Meie peame paratamatult sarnasest seisukorrast välja minema, kus on tegemist vaenlase ülevõimuga õhus ja kõik meie lennuväe taktika peab välja kujunema just sellest vaatepunktist. Vaenlase õhus üleolemise ja õhujõudude ülekaalu üheks tähtsamaks ja mõjuvamaks paraliseerimise abinõuks oleks lendude toimetamine öisel ajal. Öisete lendude vastu võidelda on väga raske; kõige mõjuvamaks abinõuks loetakse vastase aerodroomide pommitamist öisel ajal, kuna hävitajate tegevus võrdlemisi vähe tagajärgi annab. Sellepärast siis aerodroomide varjamine on esimese järgu tähtsusega.

Ülesanded, millede täitmist võib panna öisel ajal lennuväe peale, oleksid järgmised:

1. Maapeal asuvate lennukite ja aerodroomide ründamine.
2. Õhulahing.
3. Maapealsete märkide ründamine.
4. Merejõudude ja transpordi ründamine.
5. Luure.
6. Kahurtule vaatlus ja luure.

7. Üksikute isikute ja väikeste väeosade vaenlase seljatagusesse toimetamine eriliste ülesannete täitmiseks.

Aerodroomide ja seal asuvate lennukite ründamine pommituste ja kuulipildujatega on tähtsamaks eesmärgiks öises lennutegevuses. See on vast ainukeseks mõjuvaks vaenlase lennuväe tegevuse halvamise abinõuks, mida nõrgem lennuvägi võib edukalt ära kasutada, hoolimata vastase suurest ülekaalust.

Öisel õhulahingul on ka oma tähtsus, kuid vaenlase lennukite ülesleidmine on õige raske, milles hävitajale peaks abiks olema helgiheitjad, kes vaenlase lennukeid valgustades neid hävitajale nähtavaks teeb. Et öisel ajal võib võrdlemisi madalalt lennata, on võimalik maapealsete väikese ulatusega märkide ründamisel pommitajate ja kuulipildujatega saavutada häid tagajärgi. Näiteks raudteesildade, jaamahoonete, liikuvate rongide, laevade, vägede ja vööri kolonnide pommitamine ja kuulipildujatest tulistamine on võimalik mõnesaja meetri kõrguselt.

Öise luure abil võib saada vahest väga häid teateid vaenlase kavatsuste ja tegevuse üle, sest kõik ümberpaigutused ja gruppeerimised toimetatakse peaaegselt öö varjus. Kõik öised liikumised sünnivad teid mööda, sellepärast teede luuramine valgustusraketite abil on väga tähtis. Samuti võimaldab öine luure avalikuks teha vaenlase patareide asukohti laskmise ajal nende läigete järele.

Öisete lendude peale avaldab iseäranis suurt mõju ilma seisukord, millest oleneb orienteerimise võimalus, sest mida vähem on nähtav, seda raskem on maapealseid asju ära tunda. Öise lennu ajal on nähtavus väga mitmesugune ja oleneb sellest, kas öö on kuuvalge, pilvine, pime või udune. Kuuvalgel ööl on nähtavus õige häa ja kuuvalgus on küllaldane tõusmiseks ja maandumiseks ilma erilise aerodroomi valgustuse sisseseadeta. Samuti orienteerimine raskusi ei tekita. Keskmise kõrguse peal juhtimise jaoks tarviline nähtavus võib ulatuda 10 kuni 15 kilomeetri kaugusele. Maapealsetest esemetest on hästi näha metsad, teed, asulad ja iseäranis hästi paistavad välja veepinnad, läikides kuu valgustusel. Kuuvalguseta selgel ööl võib kaunis hästi näha, kuid see nähtavus on väga piiratud, sest näha on ainult otse alla. Lennu sihi hoidmiseks ei ole võimalik sihtpunkte tarvitada, vaid peab järk-järgult valitud matka järele lendama, maapealseid esemeid kaardiga võrreldes. Pimedatel öödel, kui taevas on pilvedega kaetud, on nähtavus niivõrd piiratud, et orienteeruda võib ainult märgitulede järele, kuid siiski peab püüdma ka maapealseid asju ära tunda. Sarnastel öödel võiks lendu ainult erakorralistel juhtudel ette võtta, ainult siis, kui

Hävittäjä-lennukite rivi.

Lennuväe foto.

ülesanne on täita rinde läheduses ja märk on valgustatud. Udustel öödel katab udu maapinna ja kui udu on paks, ei ole lend üldse võimalik.

Et orienteerimine öösi on raskendatud, siis peab lenduri orienteerimise võimete väljaarene-misele panema suurt rõhku. Öisete ette-võtete korramineku peatingimuseks on täpne ja täielik maastiku tundmine lennu piirkonnas. Sellepärast oleks soovitatav öisete lendude maa-ala tundmaõppimise otstarbeks ette võtta len-dusid videviku ajal. Sarnastel orienteerimislendudel on vaja tähele panna kohti, kus võib öösi valgus olla või mis võivad olla öösi nähtavad. Peab silma spidama, et mida sügavamale vaenlase seljatagusesse lend ette võetakse, seda raskem on orienteerimine, sest orienteerimise punktid ja signaalid meie piir-konnas hakkavad silmapiirilt kaduma. Öisetal lendudel peab tingimata kaasas olema täiesti korralikult näitaja kompass. Kui on kuu ja tähed näha, siis võivad nad palju aidata üldist lennusuuna pidada. Juhtumustel, kui lend läheb üle pilvede, on ainukeseks orienteerimise abinõuks kompass, kuu ja tähed. Räägitakse ka raadiopelengerimise abil orienteerimisest, kuid kuivõrd on sarnane orienteerimise viis teostatav, näeme vast ehk tulevikus.

Öisete lendude edu oleneb suurel määral lenduri vilumusest ja lennuki omadustest. Samuti on tarvis, et aerodroom oleks öisete lendude jaoks vastavalt organiseeritud ja kõigi tarviliste abinõudega varustatud ühes hästi väljaõpetatud meeskonnaga. Tarvilikud on ka abinõud sidepidamiseks lenduri ja aerodroomi korrapidaja vahel.

Et öine lend on raskem päevasest, sellepärast öisele lendurile peab seadma üles järgmised nõuded:

1. Öine lendur peab olema osav ja kindel päevasest lennust. Vilunud lendurile ei tee öine lend suuremaid raskusi, kuid siiski on tarvis läbi teha teatud harjutused, enne kui saada öiseks lenduriks.

2. Öine lendur peab olema täiesti tuttav oma lennukiga ja kõigi näiteabinõudega. Raske on ette kujutada öösi maandumist väljaspool aerodroomi, sellepärast lendur peab piinlikult oma lennuki eest hoolitsema, et ta täiesti kindel võiks olla mootori töötamises. Väljaspool aerodroomi maandumiseks võib tarvitada küll valgustusrakette, valgustus-pomme ja lennukile asetatud helgiheitjaid, kuid need kõik on teatud määral ainult hädaabinõud hädamaandumisel.

3. Öine lendur peab hästi teadma aro-navigatsiooni ja oskama juhtida lennukit kompassi järele, kui maastikku ei ole näha.

4. Öisele lendurile on tarvilik iseäranis terav nägemine ja hea tasakaalutunne.

Üles seatud nõuded toovad esile „öise lenduri“ mõiste, mis samapalju on õigustatud kui hävitaja ja luure lenduri mõiste. On kindel, et kõigist lenduritest ei saa öiset lendurit, samuti kui igaüks lendur ei kõlba hävitajaks lenduriks. Meie olude kohaselt oleks väga soovitatav, et kõik meie lendurid vastaksid öise lenduri nõuetele, kuid kas see tegelikult läbiviidav, on veel küsimus. Meie peame muidugi püüdma väljaarendada universaalseid lendureid, sest meie lendurite väike arv ei võimalda kuidagi läbi viia luure, hävitajate ja öisete lendurite liigitust, kuigi niisugune liigitamine oleks väga

soovitav. Suuremate riikide lennuväes on sarnane lendurite liigitamine olemas.

Öisete lendude jaoks tarvitatakse väga mitmesuguseid lennukite tüüpe ja nad jagunevad selle järgi, mis otstarbeks nad on määratud. Nende iseloomustavad omadused oleksid järgmised:

1. Suur vaatepiirkond lendurile ettepoole, alla ja üles.

2. Häa lennupüsivus.

3. Väike maandumise kiirus.

Öisetal lendudel on kõigekohasemad niisugused lennukid, millel lenduri ees mootori ei ole, nagu see on kahemootoriga lennukitel, kus mootorid on asetatud väljaspool lennuki keret kandepindade vahel.

Kõik öisete lendude jaoks tarvitatavad lennukid peavad olema varustatud lennuki alla kinnitatud signaal-latarnatega, milledega võib Morse tähestiku abil maaga ühendust pidada. Side pidamiseks võib tarvitada ka rakette, kui elektrisisseseade puudub. Samuti on tarvis kinnitada lennuki kandepindade ja saba külge värvilised navigatsioonituled, et ärahoida kokkupõrkeid õhus.

Üheks tähtsaks tingimuseks öisel lennul on vaikne ilm. Ei ole just tingimata tarvilik, et horisont oleks öisel lennul näha, — on küllalt, kui lenduri nägemise piirkonnas on maapeal orienteerimise punktid, tuled ehk valgustatud kohad, millede abil võib lendur tunda lennuki õiget seisu.

Tähtis on ilma muudatusi ette aimata. Tihti tõuseb suvel koidu ajal udu maast üles, mis maandumist väga raskendab. Tuleb ette, et ka öösi ilmub udu. Meteoroloogia jaamad võivad enamasti sarnast hädaohtu ette näha.

Lennukite öisete tõusmiste ja maandumiste valgustamise sisseseaded peavad olema võimalikult lihtsamad. On küllalt aerodroomi valgustajast helgiheitjast ja mõnest signaliseerimise abinõust. Sõjaoludes aerodroomi valgus-

tamine võib vaenlasele aerodroomi asukoha ära näidata, millele võib järgneda aerodroomi pommitamine. Et ära hoida aerodroomi ülesleidmist, peab aerodroomi valgustust tarvitama äärmiselt ettevaatlikult. Kuuvalgusel ööl üldse ei ole vaja aerodroomi valgustada. On vaja ainult orienteerimise ja stardi näitajad tuled. Tõusta võib ka täiesti pimedal ööl, ilma mingisuguse valgustusega. Pimedas tõustes peab lendur lennukit juhtima tundmuse järgi, — tuleb toimetada päevaste lendude harjumuste najal. On väga tähtis, et lenduril oleks häa tasakaalutunne, sest pimedal ööl tõustes ei ole maapinda vahet nähagi. Start on vaja siis võimalikult pikem võtta ja tõusma peab pikkamööda, et kiirus oleks küllaldane, ning maa läheduses ei tohi pööranguid teha ilma äärmise vajaduseta.

Öösi maandumiseks on tarvis vastavad valgustuse sisseseaded. Täiesti pimedal ööl on tarvis starti hästi valgustada ja maandumiseks on vaja valida võimalikult pikemad ja paremad stardi suunad. Stardi suuna-näitajad tuled aitavad palju kaasa maandumisele.

Kõrged ehitused maandumise koha läheduses on tarvis hästi valgustada, et nad lendurile näha oleksid.

Öisel ajal võib lennukit näha ainult siis, kui ta hakkab juba maanduma, välja arvatud juhtumused, kui lennuk ilmub vastu kuud või valgustatud pilvi. Sellepärast peab lendur signaliseerimisega teatama oma soovist maanduda ja ära ootama vastuse aerodroomilt, kust vastavate signaalidega teatatakse, kas aerodroom on maandumiseks vaba.

Võib ütelda, et öine lend ülesaanata raskusi ei sisalda. Ei õhus juhtimine, ei tõusmine ega maandumine midagi just iseäralist ei nõua, — ainult on vaja ära harjuda öise olukorraga. Öösi on muidugi raskem lennata kui päeval, sest on tarvis suuremat vilumust ja lendamise oskust, kuid sõjaolukorras on öine lend vähem hädaohtlik, kui päevane lend.

Märkeid Kaitseliidu Tallinna Maleva „manöövrite“ puhul.

Teatavasti Kaitseliidu Tallinna Malev 5.IX. korraldas suurema taktikalise õppuse oma asukoha raioonis, mis meie ajakirjanduses kõikjal oma märgitud „manöövrite“ nime all. Õppuse ettevalmistuse, tema käigu ja läbiarutamise kohta meie poliitilises ajakirjanduses on juba ilmunud küllalt täielikke ülevaateid. „Sõduri“ seisukohalt olgu siinkohal märgitud vast paar kolm tähelepanekut, mis võiksid olla huvitavad just meie, kaitseväelastele. Kõigepealt, kas

need olid manöövrid selle sõna harilikus mõttes, nagu teda mõistetakse igalpool sõjaliteratuuris?

Arvan, et mitte.

Manöövri e e s m ä r k on harilikult: kontrollida poolte juhtide ja üksuste oskust juhtimises ja tegutsemises, mis pärast juhtidel siin tuleb tegutseda. t u n d m a t u s o l u k o r r a s nagu see on loomulik sõjas.

Siin õppuse e e s m ä r k keskjuhatuse poolt oli asetatud koguni teisiti, nimelt: d e m o n s t

reerida või näidata malevlastele modern pealetungi ja kaitselahingu üldpilti, ühtlasi propageerides neile sellega enda väljaõppe täiendamise vajadust detailides.

Sellest eesmärgist tingitud ka õppuse ettevalmistus ja organisatsioon olid teistsugused kui manöövritel ja vastasid umbes sellele, mis on tehtud meilgi kaitseväes, kui on tahetud demonstreerida lahinguõppust pealtvaatajatele.

Olgu siinkohal eriliselt alla kriipsutatud, et keskjuhatuse oma ülesande õppuste organiseerijana ja ettevalmistajana oli täitnud suure hoole ja põhjalikkusega. Järgmisi momente tuleks eriliselt toonitada:

1. Õnnestunud oli maastiku valik niisuguseks näiteõppuseks (lahine — eriti parem tiib), mis võimaldas saada ülevaadet.

2. Detailides oli välja töötatud õppuse kava. Mitte ainult kaardi järgi, vaid maastikul. Maastikule väljasõit sündis paar päeva enne õppust ja temast võtsid osa kõik pealikud kuni kompaniipealikuteni j. a. Maastikul samm-sammul arutati läbi kus mis teha ja näidata, milletõttu vähekogenud kaitseliidu pealikud said selge ettekujutuse asjast.

Niisugune põhjalik ettevalmistus näiteõppusel on alati tarvilik (ka meil kaitseväes) ja ka siin temast peajasjalikult oli tingitud õppuse üldine kordaminek.

Mis puutub õppuse läbiviimisse, siis mul oli juhus seda tähele panna pealetungiva poole juures.

Vastavalt neile iseäraldustele, mis siin ilmsiks tulid, jagaksin ta kahte ossa:

- a) tegevus kuni kallale tungi alguseni, — seega rännak ja lähenemine,
- b) tegevus alates kallale tungi lähtealusest, seega kallale tung ja rännak.

Esimene faas arenes täpselt selle kava järgi, mis kindlaks oli määratud. Õppuse hea ettevalmistus andis siin end tunda igal sammul.

Kõik juhid olid kindlasti informeeritud, mis neil teha tuleb ja sellepärast siin koguni niisugused rasked asjad nagu käskude andmine ja korralduste tegemine, sidepidamine jne. arenesid täiesti libedasti ja ladusalt. Kuna nooremad juhid ja rea kaitseliitlased siin püsisid veel kindlasti vanemate juhtide peos, siis ei olnud sugugi näha suuremaid konarlusi ja vääratusi, vaid kõik arenes täitsa korrapäraselt. Arvan, et kui siin oleks tegutsenud mõni meie rivi väeosadest, ta poleks suutnud töötada palju paremini.

Kuid pilt muutus, kui oldi jõutud sinna, kus enam ei pääsnud edasi palja ette liikumisega oma patarei tule toetusel, vaid tuli alata võitlust oma enda relvade tuletoetusel. Siin vanem juht enam ei suuda peos hoida alluvaid, vaid viimased tal tahtmatult libisevad käest ära. Seega mööduandev sellel perioodil on nooremate juhtide — ja o rühma juhtide asjatundlikkus ja reavõitlejate oskus tegutseda maastikul oma relvaga.

Ei ole imeks panna, et see ala meie kaitseliidus vajab järeleaitamist. Ja selle tagajärjed siin olid käega katsutavad: inimesed valguvad laiali. Maastik kattub hulkadega, joostakse, täristatakse kuulipildujat, pauguvad püssid, kuid kõik see sünnib nagu mingi inertsi tõttu — ei ole enam näha juhi tahet, puudub vähemgi komando. Pole ka märgata enam ei jagu ega rühma, vaid kõik see mass rühib edasi teatud suunas venides määratuks ahelikuks, millel puudub tulikaitse ja selgriicg.

Järeldus siit, kuigi vana ja ammu tunnustatud, nimelt: jalaväe võitluse kandjaks on jalaväe nooremad juhid ja — reavõitlejad. Neid tuleb treenerida ja õpetada kõigepealt.

Meil kaitseväes see põhimõte on pandud terve õppetöö aluseks.

Järgneval õppeperioodil seda ala tuleb edasi arendada ka meie kaitseliidu juhtidel. Selles töös parimat edu!

Raadio sõjaväes.

F. K a p s i.

Tehnika iga üksiku ala tekkimine ja arendamine on tingitud ühiskonna nõudmisest selle järele. Vajadus mõtteid edasi anda suurematel kaugustel rahuldus õige mitmesuguste abinõude ja viisidega, mis tekkisid, kadusid või moodustusid ümber ühiskonna arenemisega. Praegu elame meie tehnika edusammude ajajärgul, mis ühiskonnale väga mitmekesiseid abinõusid on andnud mõtete kiire üleandmise hõlbustamiseks. Kuna varem kiire mõtete

üleandmine piirdus õige lühikeste kaugustega on need nüüd raadio võidukäigu tõttu maksimaalsed.

Kui lähemalt vaadelda meie igapäevast elu ja tegevust, siis näeme, et pea kõik kiired ühendused ilmas peetakse raadio teel. Rahvusvahelises läbikäimises raadiotelegraafi surus peaaegu täiesti traattelegraafi välja. Samuti riikidevaheline ühenduspidamine sünnib peajasjalikult raadio kaudu. Raadiotehnika on teinud edu-

samme — vägeva Naueni jaama laine ulatab juba üle terve maakera; raadiotelefoni kõned mitmetuhande kilomeetri peale on saanud harilikuks nähtuseks.

Erilise tähtsuse on raadio omandanud sõjaväes, kus ta tähtsamaks elektriliseks sidevahendiks on, kuna ta võimaldab: 1) kiiret side loomist ka üle vaenlase asukohtade, 2) sõjalaevadele nende täpse asukoha määramist, 3) hääle edasiandmist puhtamal kujul, kui seda saab traattelefoniga (hääle täambr hoidub väga hästi alal), 4) raadio side loomist raadiojaamade vahelisest maastikust rippumatult.

Praegusajal ei saa moodsat sõjalaeva ja lennukit ette kujutada ilma raadiota. Samuti on raadio püsiva sidevahendina maavägedes üldiselt tarvitusele võetud, kasutades teda veel siis, kui teised sidevahendid lakkavad.

Raadiol on jaatavate omaduste kõrval ka rida puudusi, mis ennast sõjaväes valusalt tunda annavad. Peapuudusteks tuleb lugeda: 1) side avalikkust ja töö segamise võimalust, 2) pelengeerimise võimalust.

Raadio kui moodsam ja kättesaadavam sidevahend on koondanud enese peale riikide tõsist tähelepanu, kus ülalnimetatud puuduste kõrvaldamiseks palju tööd tehakse. Nii näiteks on Prantsusmaal ehitatud vastuvõtteaparaate, mis vabastavad kõnesid läheduses töötavate jaamade segavatest mõjudest, kuid nende ehitus on väga keeruline ja nad ei vasta veel praktilistele nõuetele. Ka on ehitatud Austrias ja Venemaal salaraadiojaame, kus laine pikkuse muutusi kasutatakse töö šifreerimiseks. See aparaat saadab välja järgimööda kolm isesuguse pikkusega lainet, mis vahelduvad üksteisega $\frac{1}{60.000}$ sekundi - järele. Sarnastelt

jaamadelt saadetud teate kinnipüüdmiseks vastuvõtteaparaat sünkroniseeritakse saatejaama laine muutusega. Ka meil tuleks eelpool mainitud jaamadega katseid korraldada. Tegelikult on seda võrdlemisi kerge läbi viia, sest et meie side- ja õppeosad omavad korraliku laboratooriumi, töökojad ja küllaldase arvu eriteadlasi tehnilise side alal.

Kui vaadelda, missugune raadiotelefoni tulevik olla võiks ja kas ta ei osutu tõsiseks võistlejaks traat- ja traaditatelegraafide, siis võiks lähema tuleviku kohta kaunis kindlasti ütelda, et telegraaf, kui traat- nii traadita- (raadio), püsima jääb. Telegraafi vajalikkus selgub juba sellest, et telefonogrammide vastuvõtmisel on keelte teadmine möödapääsmatu, sest võõrakeelseid lauseid keele mitteteadjal on võimata vastu võtta; raadiogrammide vastuvõtmine keelte mitteteadmisest ei olene, — siin on tähtis vaid ainult harjutada signaalide kiiret vastuvõtmist Morse tähestiku abil.

Maatelegraafiaparaate võivad tulevikus asendada lühikeste lainete raadioaparaadid, mis oleksid lühikesdistsantsiliste ühenduste pidamiseks. Sarnane aparaat on juba konstrueeritud ja tarvitusele võetud Ameerika sõjaväes, kus ta oma ülesandeid täidab rahuldavalt ja on ühtlasi küllalt portatiivne. Selle aparaadi raami suuna mõjud ühes sealjuures saadava resonansi teravusega raskendavad pealtkuulamist, kindlustades seega osalist saladust.

Praeguse tehnika seisukorra juures pole mõeldav sõjaväe traat-telefoni võrkude asetamine raadiotelefoni, sest mehaaniline väljakutse raadio kaudu kuulub veel laboratooriumi katsete ajajärku. Eriti suure tähtsuse omandab raadiotelefon loodetavasti rahvusvahelises läbikäimises ja seal, kus traatühenduste ehitamine raskendatud ehk ehitus ja korrashoid kulukaks lähevad ja raadio ettekannete näol, mis raadio-ringhäälingu kujul nii populaarseks saanud. Edu loodetakse ka traat- ja raadiotelefoni kombinatsioonil, kus ehituskulud äärmiselt kokku hoitakse. Sel alal tehakse Saksamaal, Inglismaal ja Ameerikas suurejoonelisi katseid ja on loodud rida püsivalt töötavaid liine, mis kodanikkudele kasutamiseks avatud. Sarnase ühenduse loomise raskendavad kustuva lainetega raadiojaamad. See aeg ei ole kaugel, kus nendest segavatest mõjudest vabanetakse. Saksamaal on juba kustuva lainetega raadiojaamade sundusliku sulgumisega algust tehtud ja loodetakse lähemal ajal nendest lõpulikult lahti saada.

Sõjakirjandust.

Esercito e Nazione — Rivista per l'ufficiale Italiano („Rahvas ja sõjavägi“ — ülevaade Itaalia ohvitserile) — sõjandusliku sisuga kuukiri, ilmub Roomas Itaalia sõjaministeeriumi korraldusel ja väljaandel Alberto Baldini toimetusel.

Ajakiri asutati selle aasta algul seisma jäänud „Rassegna dell' Esercito Italiano“ (v. „Sõdur“ Nr. 3 s. a.) asemel, antakse välja „Sõduri“ kaustas 100—120 lehekülge suurena raamatuna, heal paberil ja jämeda,

kergesti loetava kirjaga. Sisu selgitamiseks leidub igas numbris kogu korralikult valmistatud plaane ja skeeme ning kunstimaitselisi pilte; erilist tähelepanu vääriavad oma ülevaatlikkuse poolest mitmesuguseid taktikalise sisuga kirjutusi täiendavad perspektiivjoonestused. Raamatute sisu kaunistatud vinjettidega, milledeks motiivid laenatud vanemast ja uue- mast Itaalia ajaloo- Tellimise hind aastas välja- maale 60 liiri (ligi 850 Emk.).

Ajakiri soovib, nagu seda näitab juba tema nimetus, kaasa mõjuda lähema side loomiseks sõjaväe ja rahva vahel. Edasi tahab ta värskendada sõjalisi teadmisi neis laialistes ohvitseride ringkondades, kes väljaspool tegevast teenistust; viimaseid liita ühiste huvide alal tegevas teenistuses olevate ohvitseridega kindlaks korporatsiooniks, — selles leiabki ajakiri oma lähema ja otsekohesema ülesande.

Nende eesmärkide saavutamiseks annab ajakiri ruumi oma veergudel kõigepealt „tehnilis-kutsealalistele“ artiklitele (articoli di tecnica professionale), eriti aga neile taktikalise sisuga kirjutustele, mis käsitlevad uute relvliikide tarvitamist; hoolsa materjali valikuga tahab ta lugejate huvi köita neile võimaldades kaasajal sõjaasjanduse arenemisega sammu pidada. Paremad kirjatööd kroonitakse auhindadega.

Edasi, arvestades majandusliste tegurite tähtsusega rahvaste elus, võtab ajakiri vaatluse alla mitmesugused ajaloolised, iseäranis aga puht majanduslise iseloomuga küsimused, mis lähedalt seotud sõjaväe elu-oluga; tähtsamad poliitilised päevasündmused leiavad asjalikku hindamist.

Lõpuks järgnevad sõja-organisatsioonilised küsimused, oma ja väljamaa sündmuste kroonika, kirjavahetus lugejaskonnaga, bibliograafilised teated, teatud väljamaa sõjavägedest jne.

1926 a. maikuu nr. sisaldab: I. — Sõjaväeseadlused uuel valgustusel (järg.) G. C. — Kuningas Joachim Murat'i Itaalia sõda (1815), Domenico Guerrini. — LX aastapäev. Kustoza hoiatus. Alberto Baldini. — Kerge kuulipildujate jao tarvitamine. — Tankidevastane suurtükivägi. — Raske kuulipildujate rühma asetamine kaitsele. — Kerget tüüpi telefeerika*) ülesseadmine. — Väljamaa sõjavägede eelarved (ülespidamiseks). F. Z. — Jalaväelase poolt kantav varustus, Rubens Pianegiani. — Kartograafilised märkused. Kartograafia XVIII aastastajast kuni meie päevini. Camillo Basevi. — Sõjaväe aastaraamatu statistilised uurimised. II. Ühest kuust teise (tähtsamate poliitiliste päevasündmuste kroonika ja hinnang). III. Mitmesugust (sõjaväelised päevasündmused). IV. Märkused väljamaa sõjavägedest. V. Kirjavahetus lugejaskonnaga. VI. Bibliograafilised märkused. V. K-s.

Militär-Wochenblatt.

Saksa kaitsejõudude häälekandja. 111. aastakäik. Ilmub Berliinis iga kuu 4., 11., 18. ja 25. päeval.

Nr. 7 — 18. augustist 1926. ülevaade.

Esiartiklina on üleskutse artikkel „S a k s a m a a, ärka!“, mis kirjutatud reserv kol.-lt. Otto Billmann'ilt 1928 a. peetava Amsterdam'i Olümpiaadi puhuks. Autor avaldab artiklis mõtteid üldse spordi tähtsusest rahva elus. Eeskujuks toob väikese rahva Soome saavutusi 1924 a. Pariisi Olümpiaadil (1. koht oli Ameerikal, 2. Soomel). Soome saavutused olevat tingitud tema rahva üksmeelsusest (!? E.). Ka Saksamaa võivat leida spordis üksmeele ja unustada parteilised tülid.

Kindral Hermann v. François artiklis „Uurimused jao ja rühmalahingu üle Ilmasõja kogemustel“ annab rea huvitavaid näpu-

*) Telefeerika (Teleferica) — on üks abinõusid raskuste edasitoimetamiseks mehaanilise jõuga; kujutab enesest postidel rippuvaid teraskõisi, mida mööda liiguvad edasi-tagasi kerged vagunetid koormatega; vagunetid pannakse liikuma mootori abil. Tarvitatakse Itaalia sõjaväes maastikul, kus raskuste vedamine hobuste või inimeste jõul raskendatud mägestik).

näiteid (reegleid) jao ja rühma pealetungiks ja kaitseks. (Artikkel on suuremalt jaolt kokku surutud „retsept.“ E.).

Major Dr. Lothar Rendulic „Tulevase sõja vormidest.“ Sõjakirjanduses olevat huviga käsitatud Euroopa tulevase sõja vorme. On püütud vastata küsimusele — kas liikuv sõda, või positsioonsõda?

Mõlemad mõisted (liikuv sõda, positsioonsõda) on seotud teatud väljendusvormidega. Autor näitab, et kaks faktorit: kaitsja suur tulejõud ja sõdivate poolte püüd suurendatud liikuvusele ei olevat Ilmasõjas vääriliselt esile tulnud ja hinnatud. Tulevad aga tulevases sõjas need faktorid vääriliselt esile, siis võib sõjapidamises (tema väljendusvormide järele) juurde tekkida mõni uus mõiste.

Kui tulevases sõjas algusest peale mobiliseeritakse liig suured massid („rahvas relvastatakse“), siis mindavat kahtlemata vastu positsioonsõjale endises maksvas mõttes.

On aga ühel sõdivatest pooltest tulevase sõja algomendil käepärast vastavalt väikene sõjavägi, mille abil ta saab võimalikult kiirelt alata otsustavat võitlust, siis muutuvat sõda liikuvaks ja sarnane pool jäävat võitjaks.

Riikide sõjaettevalmistus seisvatki selles, et alati valmis pidada tarviliikut sõja „alustamisvæd“ („Anfangsheere“) ja neid vääriliselt relvastada ja varustada nende esimesteks tähtsamateks ülesanneteks.

Saksa sõjaliste jõudude väljaõppe juhendid ja üldse sõjaväe ettevalmistus liikuv sõjaks olevat seepärast õigel teel. (Reichswehr, Schupo j. n. e. vist moodustavadiki tarvilise „alustamisvæd“... Mõisted: „vastavalt väikene, võimalikult kiirelt, vääriliselt... j. n. e. ei määra midagi kindlaks; üldse Saksa sõjakirjanduses on viimasel ajal liikumas mõte „võimalikult väikese sõjaväe“ paremustest. E.)

Artiklis „Tuletoetus rasketest kuulipildujatest pealetungil lahtisel (tasasel) maastikul“ näitab autor, et tegelikult on sõjas r. klp. andnud tuletoetust kas tiivalt või ülepeade, kuid vähe pealetungivatesse üksustesse jäetud tulistamise vahede (tulistamisaknade) kaudu, sest pealetungil ei olevat võimalik neid aknaid nii lahti hoida, et „akna“ raame moodustavad sõdurid oma r. klp. tule all ei kannataks. Autori arvates on „aknad“ pealetungil soovitavad eriti pealetungi viimasel faasil; arvudega näitab autor, et nende moodustamine on võimalik ja kasulik. Oluks korrale vastavalt tuleb jätta kas mitu vähemat või üks lai „aken“ kompanii või pataljoni pealetungi rippa. „Aknate“ asendid peab määrama ka kompaniile kas pataljoni või rügemendi ülem. Koltn. Heim „Legend prantsuse suurtükiväe ülekaalust aastal 1914.“ (Selles artiklis pealkiri räägib kõik. E.).

Dr. Manfred Sell artiklis „Raudteede elektrifitseerimine ja riigikaitse“ näitab, et raudteede elektrifitseerimises tuleb ettevaatlik olla. Ohuvaenlane võivat hävitada elektri jõuamaad ja halvata liikumise. Sõeraioone võivat küll ka pommitada ohuvaenlane, kuid seal, arvesse võttes suuri pindalasi, ei olevat pommitamisel nii suurt mõju. Raudteede elektrifitseerimine olevat soovitav ainult riigi sarnastes rajoonides, mis väljaspool lennukite otsekohest hädaohtu.

Peale refereeritud artiklite on 7. numbris ülevaateid välisriikide sõjavägedest ja sõjakirjandusest ning lühikesi sõjaväelisi teateid („Mitmesugust“).

Sõjaväelised teated.

Ohvitseride aukraadidesse ülendamise küsimus Itaalias.

„La France Militaire“is“ nr. 12463, 6. augustil 1926 a. on toodud uus ohvitseride ülendamise seadus Itaalias, mis kokkuvõetult sisaldab eneses järgmisi huvitavaid põhimõtteid. Uue ülendamise seaduse iseäralduseks on see, et ohvitseride ülendamine järgmisesse aukraadi vanuse järjekorras ei sünni enam automaatselt, vaid igal aastal vanuse järjekorras ülendamiseks ettepanevaid atesteeritakse vastavate ülemate poolt kolmes instantsis.

Mis puutub ülendamisega väljavaliku järele, siis võib see sündida ainult peale vastava katse läbitegemist. Kõrgemasse sõjakooli sisseastumine vabastab kapteneid, majore ja kolonel-leitnante sellest katsest, kuna kõigile teistele ohvitseridele jääb ta jõusse igasse uude aukraadi ülendamis juures. Kolonel-leitnandid, kes on tunnustatud mittevastavateks katsele peasmiseks, mille läbitegemine võimaldab ülendamis järgmisesse aukraadi väljavaliku järele, kaotavad õiguse üldse ülenduse saamiseks.

Ülendamiseks väljavaliku järele on kindlaks määratud teatud vanuse miinimum iga aukraadi jaoks.

Kapteni aukraadi ülendatakse kaks kolmandikku vanuse järjekorras ilma ühegi katseta ja üks kolmandik väljavaliku järele.

Majori ja kolonel-leitnandi aukraadidesse ühendatakse kolm-neljandikku vanuse järjekorras, misjuures arvestatakse vastava atestatsiooniga, kuna üks neljandik väljavaliku järele.

Koloneliks ja kindraliks ülendamine sünnib ainult väljavaliku järele. Kolonel-leitnandid, kes on tunnustatud vääriliseks ülendamiseks väljavaliku järele, jagunevad omakord kahte kategooriasse:

a) esimese kuuluvad need, kes katsetel kõige paremini hinnati. Nende arv vastab käesoleval aastal vaba olevatele kolonel-leitnandi aukraadile vastavate ametkohtade arvule.

b) teised võivad kas järgmisel aastal uuesti katsetele ilmuda, või nad asetatakse iseäralisesse „ootavate“ nimekirja, kus neil õigus jääb ülendust saada omavanustega — vanuse järjekorras.

Kindralstaabi kaptenid ülendatakse majoriteks niipea kui nad satuvad vanuse nimekirja esimesse veerandisse. See on suureks soodustuseks ohvitseridele, kes lõpetades kõrgema sõjakooli, on saanud tõsise sõjaväelise hariduse osaliseks.

Sõjaajal võib erakorraliselt ülendada igasse aukraadi ilma ühegi katseta.

Tagavaraväe ohvitseri, nii kui tegevas teenistuses olevaidki, võib kolonel-leitnandiks ülendada, kuid ainult väljavaliku järele. Teistesse aukraadidesse ülendamine sünnib osalt vanuse järjekorras, osalt väljavaliku järele.

R. Tek.

Vabadussõja ajaloo komisjoni asutamine Lätis.

Neil päevil määras Läti sõjaminister erilise komisjoni Läti Vabadussõja ja endiste kütipolkude ajaloo uurimiseks ja kokkuseadmiseks.

Komisjoni esimeheks nimetati peastaabi ülem kindral Penikis, liikmeteks — armee komandöri staabi ülem, operatiiv (meie Kindrst. I osak.) ja õpetus (meie VI Kindrst. osak.) osakondade ülemad.

Komisjon algab tööd ajaloolise materjali kogumisega ja korraldamisega. Selle põhjal tahab komisjon kokku seada õiglase ja erapooltu Läti Vabadussõja ajaloo.

Komisjonil on õigus kutsuda abijõude sõjaväest ja väljaspoolt.

1921 a. asutati juba sarnane komisjon, kuid see ei suutnud midagi korda saata. Sinna oli nimetatud juhuslikke liikmeid. Neist lahkusid ajajooksul mitmed sõjaväest, teised loobusid tööst.

Praegune komisjon on kindla iseloomuga.

—g.

Kroonika.

— 6. sept. külastas Riigivanem J. Teemant sõjaministri kindral J. Sootsi ja ranna-õhukaitse ülema kindral J. Unt'i saatel lennuväe rügementi, kus tutvunes maa- ja merelennuväe olukorraga ning tegevusega ja jälgis lennuk-hävitajate lennudemonstratsiooni. Riigivanem avaldas oma rahulolemist kaitseväe lennuasjanduse arenemise kohta.

— 1.—3. septembrini külastasid Tallinnat Prantsuse miiniristleja „Chacal“ ja allveelaev „Souffleur“. Külaliste-ohvitseride auks korraldati sõjaministri poolt ohvitseride kasiinos ball ja madrustele tantsuõhtu „Sõdurite Kodus“.

— Kaitseväe reservohvitseride kursus Sv. ü. õppeasutustes lõppes 1. sept. Reservohvitserid sõitsid väeasadesse rivipraktikale.

— Kaitseministri käsul avatakse Kindralstaabi VI osakonna korraldusel 2-nädalised raamatukoguhoidjate kursused: üleajateenijatele allohvitseridele 20. sept. ja ohvitseridele 11. oktoobril. Kursustele komandeeritakse 19 ohvitseri ja 47 ajateenijat.

— Võrus avati 7. jalaväe rügemendi poolt ehitatud spordiväli, mis üks suuremaid Eestis. Sõjaväelaste tööpäevi raha peale arvates läks ehitus maksmata umbes 4 milj. marka.

— Viru kaitsemalev pühitses 5. sept. oma aasta-päeva; ühtlasi anti malevale ka lipp. Pidustustel viibisid sõjaminister kindral J. Soots ja kaitseliidu ülem kolonel Roska.

— Kitsarööpline raudtee liideti laiarööplisega 1. sept. arvates. Kitsarööplise raudtee valitsus Pärnus likvideeriti.

— Algas rahvaalgatamise korras allkirjade kogumine rahvahääletuse korraldamiseks mõisnikkudelt võõrandatud maade eest tasu mittermaksmise seadluse eelnõule.

— Majanduslikkudel põhjustel otsustati likvideerida riigi laevasõidumaret.

— Uute üliõpilaste arv Tartu ülikoolis tõuseb üle 1000.

— Eesti-Sooma maavõistlus jalgpallis Helsingis lõppes viigiga 1:1.

— Põllutööministri korraldusel suurendati asunikudele ehitusmaterjali norme asundustalude kohta 16,5 k. sülla pealt 20 kant-süllani ja käsitöökohtadel 8 kantsüllani pealt 10 kantsüllani peale.

— Vab. Valitsus tegi välisministrile ülesandeks kaubalepingute sõlmimise Balkani riikidega.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Eesti Majandus.

Majanduse ja statistika ajakiri. Viies aastakäik. Vastutav toimetaja N. Kõstner; väljaandja Eesti Majanduspoliitiline Selts Tallinnas.

Eriti Ilmasõda näitas milline tähtsus on sõjapidamises massiliste sõjavägedega riigi ainelisel seisukorral ja riigi aineliste ressursside otstarbekohasel kasutamisel. Peale Ilmasõda on sõjakirjandus pühendanud suure tähelepanu riigi majandusliste küsimustele: tööstuse mobilisatsiooni küsimus ja kavad, tooresainete arvestamine, teede loomine ja veoabinõude muretsemine selleks, et sõja puhul õigeaegselt ja tarvilisest kohale muretseda aineid j. n. e.

Meie suur naaber N.-Venemaa omas suurearvulises sõjakirjanduses pühendab erilise tähelepanu Vene ja ilma majandusele sõjapidamise seisukohalt. „Sõdur“ kui ainukene sõjanduslik ajakiri on ka jõudumööda sellele küsimusele püüdnud anda veergusid. Majanduslike küsimuste käsitlemine ei ole kerge, ta nõuab asjatundlikkust ja erapooletust. Üldajakirjandus võib mõnikord ka majanduslistes küsimustes kalduda parteilikkusele, seepärast vajaks meie ajakirja, mis teaduslikult käsitleks Eesti majanduslike küsimusi. Sarnasena erapooletuna ja teaduslikuna ajakirjana peaks esinema „Eesti majandus“. Seni ilmunud 1926 a. „E. M.“ 7 numbris leiame hulga meid (sõjaväelasi) huvitavaid küsimusi: riigiettevõtete korralduse, rahanduse, kaubanduse, laevanduse, mitmesuguste ainetete sisse- ja väljaveo üldise korralduse (samuti statistilised andmed), meie kütte küsimuse ja selle lahendamise viiside j. n. e. j. n. e. üle.

Huvi peaks pakkuma „Sõduri“ lugejatele ka „Eesti Majanduse“ ilmuvad asjatundlikud ja kokkuvõtlikud ülevaated ilmajandusest.

„Eesti Majanduse“ vastutav toimetajaks on härra N. Kõstner, kes ühtlasi on ka ajutiseks õppejõuks statistika alal Kõrgemas Sõjakoolis, seega teatud piirideni seotud meie sõjalise mõtte arendamisega. Julgeme oma lugejate tähelepanu juhtida „Eesti Majanduse“ kui ajakirja peale, mis pakub rikkalikku (põhimõtteliku ja statistilist) materjali riigikaitse puutuvate küsimuste lahendamisel majanduslikul alal.

D. N.

Kirjanduslik kroonika.

Mida peame lugema 1925/1926 a. hooaja toodangust?

(„Eesti Kirjanduse“ arvustajate resümeed).

1) Mait Metsanurk: „Valge pülv“. Romaan. „...“ „Valge pülv“ osutub paremaks romaaniks, mis meil viimastel aastatel on ilmunud. Rahvapäraste keele tõttu on ta nautimisvõimalik igale eestlasele. Romantilistlülirilise põhiheli kaudu suudab ta sügavale lugeja hinge tungida. Lõpetades viimast lehekülge on sul tundmus, kui peaksid lahkuma heast sõbrast, kelle elusaatust kaastundmusega jagasid.“

2) O. Luts: „Olga Nukrus“. Jutustus. „Olga Nukrus“ keel ja stiil on samade voorustega nagu Lutsu teistes jutustustes. Luts oskab ka „Olga Nukruses“ kaasakiskuvalt ja meeleolurikkalt jutustada ning lugejas hingelist soojust ja osavõttu jutu tegelaste vastu äratada. „Olga Nukrus“ võib olla loetavaks ja soovitatavaks rahvaraamatuks.“

3) Friedebert Tuglas: „Hingede rändamine“. Novellid ja miniatüürid.

„Üldiselt on „Hingede rändamine“ tihe, sügav raamat. See pole rahvaraamat, vaid „kaaviar lihtrahvale“. Ses teoses on moodsa inimese meeleolude

tiinust, vaimukust, peent ilu ja hinge, kuid pole jõulist elava elu kajastust, ajajärgu naturalistlikku hingamist. See on kunstiteos läbi ja läbi, kuid raske ja uimastav nautijale.“

4) Albert Kivikas: „Murrang“. Romaan. „Üldmulje „Murrangut“ lugedes on see, et Kivikas on sotsiaalse elu vaatluses küpsemaks saanud, et teda ei veetle enam nõnda palju elu kirjud pildid piltidena, et ta otsib neist mõtet ja katsub neisse mõtet asetada. Kivikase stiil on lopsakas, värske, mahlakas, rahvalik, sagedasti jõhker, vänge, distsiplineerimata. Tema võrdlused ja pildid on mõnikord väga algupäraseid ja julged, keel sõnarikas.“

5) Peet Vallak: „Ajude mäss“. Novellid. „...“ „Ajude mäss“ on, vaatamata puuduste peale, siiski väärtuslikuks lisanduseks eesti novellikirjandusele. — P. Vallak osutub produktiivseks prosaistiks. Alles möödunud jõuluse ilmusid ta esiktoosed „Must Rist“ ja „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“. Ka elu varjulise palge kujutamine, üksikute juhtumuste käsitlemine, mis lõpevad üllatava efektiga. Vallaku kirjandusliku enesekriitika tähtsam nõue näib olevat põnevus.“

—ms—

Uusi raamatuid Kindralstaabi raamatukogus.

Manuel de préparation militaire supérieure.		
I-ne année. 500 lhk.		5.—
II année. Infanterie. 243 lhk.		
Paris, 1926.		7.50
Memento d'instruction militaire générale à l'usage des jeunes gens suivant les cours de la préparation militaire supérieure. Fascicule Nr. 1. 120 lhk.		
Paris, 1925.		3.50
René Tournés colonel et H. Berthemet capt. La Bataille des Flandres d'après le journal de Marche et les archives de la IV armée allemande. (9—30 avril 1918) Documents secrets pris à l'ennemi. 395 lhk. + 8 skeemi.		
Paris, 1925.		20.—
Adadi, M. Lt.-Col. Br. Ce qu'il faut savoir de l'Infanterie. 305 lhk.		10.—
Gérin, command. Le Combat des petites unités. Quatre exercices de cadres. sur plan relief (2 édition 1926), 228 lhk. 6 sk.		10.—
Abadie, M. Lt. Col. Br. Étude sur les Opérations de Guerre en Montagne. 361 lhk Paris, 1925.		12.—

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

AHJUTÖÖSTUS JA SAVITÖÖSTUS ELEKTRIMASINATE JÕUL

A. LAU

asutatud 1837 a.

Tallinn, Baltiski mnt. nr. 14. Kõnetr. 29-21.

Kõiksugu ahjude ehitamised ja parandused. Ahjumaterjalide müük. Kivinõude müük, lillepotid, alused
j. m.

Rätsepmeister J. Puksberg

(Peterburist).

Äris alati suures valikus Inglise riideid parematest vabrikutest.

Härradele sõjaväelastele ja riigiametnikudele tehakse tööd

järelemaksuga ja hinnaalandusega.

Tallinna, Pikk t. 43. Kõnetr. 11-79.

Kõige väärtuslikumad paberossid

„Sultan“ 20 tk. 50 mk.

„Eva“ 20 tk. 35 mk.

„Dollar“ 20 tk. 25 mk.

„Ilu“ 20 tk. 25 mk.

„Tore“ 20 tk. 15 mk.

O.-ü. „Tubak“.

Ostke ainult Viini hõõglampe

„Ferro-Watt“,

sest nende valgus on särav ja voolukulu minimaalne.

Lampide ladu ainesitaja juures

A./S. Drommeter & Ko.

Tallinnas, Lai tän. № 5.

Saapakauplused

J. LINK

Valli tän. Nr. 4. :-: Suur Pärnu mnt. Nr. 6 Tallinnas.

Sovitan suures valikus igasuguseid elegantseid jalanõusid. Sõjaväelastele ja kaitseliitlastele vormi sääririkud.

Hinnad väljaspool võistlust.

WALDEMAR G. HERZBERG & Co.

TALLINN, Rataskaevu 14. Kõn. 9-32.

Raadiotarbete spetsiaalar

Raadiotarbete spetsiaalar

RADIOPHON

TALLINN, VANA VIRU TÄN. NR. 5.

Müüb, valmistab tellimiste peale ja seab üles

RAADIO APARAATE

kõrges headuses võistlemata hindadega.

Isehitajatele skeemid ja tarvilikud osad suures väljavalkus alati laos saadaval.

Kaitseväelastele hinnaalandus.

Müügil raadio ajakirjad. Hinnakirjad ja eelarved maksuta.